

Türk Basınına Göre Geçici Irak Hükümet Konseyi'nin Oluşum Sürecinde Irak Türkmenleri ve Türkiye

The Iraqi Turkmen and Turkey During the Formation Process of the Interim Iraqi Governing Council According to the Turkish Press

Aydın YİĞİT*

Öz

ABD ve Koalisyon Güçleri, 2003 Irak Savaşı'nda, savaşa girmeme kararı alan Türkiye'nin yerine Iraklı muhalif gruplarla birlikte hareket etmiştir. Ancak bunlardan biri olan Türkmenler, ABD-Türkiye müzakerelerinin sürdüğü dönemde sürekli dikkate alınan bir unsur olmasına karşın 1 Mart Tezkeresi'nin reddinden sonra gözardı edilmeye başlanmışlardır. Bunun en önemli göstergelerinden biri savaşın ardından oluşturulan Geçici Irak Hükümet Konseyi (GIHK)'dir. Gerek bu konseyin oluşumu gerekse Irak'ın ilk kabinesinin kuruluşu esnasında Türkmenler ne nüfuslarıyla orantılı bir şekilde temsil edilmişler ne de yönetimde etkin olabilecek konumlara getirilmişlerdir. Bu çerçevede, Türk basınından ve konu ile ilgili kaynaklardan yararlanılarak 2003 Irak Savaşı öncesinde, savaş sırasında ve Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde Irak Türkmenlerinin durumu, tutumu ve davranışları incelenecek başlıca konular olacaktır. Bu açıdan süreç içerisinde yaşanan Londra, Selahattin, Ankara, Nasiriye, Bağdat Toplantıları ve GIHK ile Irak Kabinesi'nin oluşumu gibi gelişmeler Türkmenler açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Irak, Türkmenler, Türkiye, Geçici Irak Hükümet Konseyi (GIHK)

Abstract

In the 2003 Iraq war the US and Coalition Forces acted together with opposition groups, instead of with Turkey, which had decided not to become involved in the war. However, one of the opposition groups were the Turkmen and they continued to be a factor taken into account during the period of continuous negotiations between the USA and Turkey, although they began to be ignored after the March 1 Motion rejection. One of the most important indicators of this was the Interim Iraqi Governing Council (IGC), which was formed after the war. During the formation of this council and the first cabinet of Iraq, the Turkmen were neither represented in proportion to their populations, nor were they brought into positions where they would be effective in terms of the administration. Within this context, the situation, attitude and behavior of the Iraqi Turkmen are the main topics to be examined prior to the 2003 Iraq War, during the war and during the reconstruction of Iraq, employing the Turkish press and related sources. In this context, events such as the London, Selahattin, Ankara, Nasiriye and Baghdad Meetings, the IGC and the formation of the Iraqi Cabinet are here evaluated in relation to the Turkmen.

Key Words: ABD, Iraq, Turkmen, Turkey, Interim Iraqi Governing Council (IGC)

Giriş

Günümüzde Irak halkının önemli bir kesimini oluşturan Türkmenlerin 2003 Irak Savaşı öncesinde yaşadıkları en önemli yerler arasında; Telafer, Eskikelek, Mu-

Makale Geliş Tarihi: 05.07.2019. Makale Kabul Tarihi: 19.04.2021.

* Dr. Öğr. Üyesi., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. E-mail: aydinyigit@akdeniz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3253-8118.

Görüş

Akademik
Bakış

67

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

sul, Erbil, Selahattin, Mahmur, Altınköprü, Kerkük, Tazehurmatu, Beşir, Dakuk/ Tavuk, Tuzhurmatu, Tikrit, Samerra, Salahiye/Kifri, Karatepe, Hanekin, Diyala, Bakuba, Mendeli, Bedre ve Melha sayılabilir.¹ İlk kez Emeviler döneminde, 674'te (H.54), Buharalı 2000 okçu Türk'ün Basra'ya yerleştirilmesiyle² başlayan Irak'taki Türkmen nüfusu Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde de artarak devam etmiş ve yerleşim yerlerinden de anlaşılacağı üzere Anadolu'nun güneyinden Bağdat'a kadar ilerleyen bölgeleri adeta bir koridor biçiminde mesken edinmişlerdir. Yaklaşık 14 asırlık tarihleri ile de bugün Irak'ı oluşturan halklar arasında Araplar ile Kürtlerden sonra gelen en önemli millet olmuştur. Buna karşın özellikle 1926'dan itibaren tâbi oldukları Irak yönetimleri tarafından sürekli görmezden gelinerek siyasi, sosyal ve kültürel hakları çoğu zaman ihmal edilmiştir. Haklarının müdafaası ve Irak'ın asli unsurlarından biri olduklarının kabulü içinse 1958 Irak Darbesi'nin ardından siyasi, sosyal ve kültürel örgütlenme faaliyetlerine başlamışlardır. Bu çerçevede "Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Cemiyeti" (ITKYC) adıyla ilk önemli derneklerini 1959'da İstanbul'da kurmuşlardır. Bunu, Türkmen Kardeşlik Ocağı (1960, Bağdat), Irak Millî Türkmen Partisi (1988, Ankara) ve Türkmeneli Partisi (1992) ile diğerleri takip etmiştir. Daha sonra bunlardan bazıları kendi aralarında birleşme yoluna giderek 1995 yılında "Irak Türkmen Cephesi" (ITC)'ni oluşturmuşlardır³. Bugün dahi Irak'taki Türkmen halkın önemli bir temsilcisi olan ITC, 2003 Irak Savaşı'nın öncesi ve sonrasında ABD, Koalisyon Güçleri ve Türkiye nezdinde girişimlerde bulunarak Türkmen halkın tanınırlığını sağlamak ve haklarının müdafaasını gerçekleştirmek için mücadele etmiştir. Savaşın akabinde Irak'ın yeniden yapılandırılma sürecinin incelenerek Irak Türkmenleri ile bağlantıda oldukları Türkiye'nin bu sürece nasıl ve ne derece müdahil olabildiklerinin incelenmesi çalışmanın temel amacıdır. Bilhassa Irak'ın kurucu halkları arasında sayılmak istemeleri, bu çerçevede savundukları görüşler, izlenen diplomasi ve Türkiye'nin etkileri ve müdahaleleri değerlendirilecektir.

Bilindiği üzere ABD Başkanı George W. Bush, 29 Ocak 2002'de şer ekse- ni olarak tanımladığı ülkelere karşı "Önleyici Savaş Doktrini"⁴ uygulayacağını açıkladı. İlk sırayı Irak aldığından ABD yönetimi derhal Irak muhalefeti ile irtibata geçti. I. Körfez Savaşı'ndan bu yana Irak'taki Saddam muhaliflerini sürekli destekleyerek onların örgütlenip Irak Ulusal Kongresi'ni (IUK/INC) kurmalarını sağladığından zaten bu kongre ile ilişkilerini de hiç kesmemiştir.

- 1 Ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın Beden, "Türk Basınına Göre Türkiye-İrak İlişkilerinde Türkmenler (1926-2001)", Akdeniz Ü. SBE., Antalya 2011 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 472-480.
- 2 Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân* (çev. Mustafa Fayda) T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 596-597; İrfan Aycan, "Emeviler Dönemi Sonuna Kadar Müslüman Arapların Türklerle İlk Münasebetleri", *Türkler*, c.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 319.
- 3 Bkz. Beden, a.g.t, s. 485-493.
- 4 "Bush Doktrini" veya "Önleyici Savaş Doktrini" için bkz. Tayyar Arı, *Irak, İran, ABD ve Petrol*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 39-57; Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine", *Political Science Quarterly*, 118/3, Fall 2003, s. 365-388.

Görüş

Akademik Bakış

68

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

Londra Toplantısı (14-16 Aralık 2002)

Irak Savaşı'nın kesinleşmesinden sonra ise ABD ve İngiltere, 14-16 Aralık 2002 tarihlerinde Irak muhalefet grupları ile "Londra Toplantısı"nı yaparak⁵, Saddam sonrası Irak'ta kurulması düşünülen devletin şekli ve niteliğini tartıştılar. Şiiiler yasamanın temel kaynağının İslam olmasını isterken Kürtler federalizmin benimsenmesi karşılığında buna sıcak bakabileceklerini belirtti. IUK/INC Başkanı Ahmet Çelebi ise "Sürgünde Irak Hükümeti" kurulmasını talep etmiş, ancak Kürtler ve Şiiiler buna karşı çıkmışlardır.⁶

Konferans sonunda yayımlanan siyasi bildiri; Irak muhalefet gruplarının, "Irak'ın kurtarılması ve demokrasinin kurulması" sloganıyla Londra'da toplandıkları belirtiliyordu. Alınan kararlar 22 başlık altında sıralanmıştı.⁷ "Türkmenlerin hakları" şeklindeki 11. Madde'de; konferansın, Türkmenlere karşı yürütülen ırkçılık ile etnik temizliği tartıştığı, Türkmenlerin diğerleriyle eşitliklerini güvence altına almanın önemini vurgulandığı, onlara belli yasal çerçevelerde etnik, kültürel ve idari haklar vermeyi ve bu hakları anayasal olarak korumayı kabul ettiği belirtiliyordu. "Adil olmayan yasalar ve kararlar hakkında" şeklindeki 14. maddede ise; konferansın, (Saddam) rejiminin Kürtlere, Türkmenlere, Asurilere karşı ve Şiiiler aleyhindeki mezhep kararlarına karşı aldığı tüm ırkçı kanun ve kararların askıya alınmasını ve kaldırılmasını talep ettiği bildirilmekteydi.⁸ Bildiriye biri doğrudan diğeri dolaylı Türkmenlerden bahseden iki başlığın yer alması, gerçekten Türkmenlerin Irak muhalefeti içinde yer alıp kendi haklarını ortaya koymaları ve konferansa da kabul ettirebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Ancak bildiriye bu kararlarda Türkmenlere, "diğerleriyle eşitliklerini güvence altına almanın" ve "belli yasal çerçevelerde etnik, kültürel ve idari haklar" verilebileceğinin belirtilmesi, Türkmenlerin Irak'ın asli unsuru değil, diğerleri (Asuriler) gibi azınlık olarak görülüp koruma altına alınması gereken bir topluluk şeklinde değerlendirildiğini göstermektedir. Azınlık statüsü verilen bir toplumun ise içinde bulunduğu siyasi otoritede karar verici bir güç olması beklenemezdi.

Yine konferansta; Saddam rejiminin devrilmesinin ardından iki yıl içinde demokratik bir Irak'ın kurulması, serbest seçimlerin yapılması ve anayasanın hazırlanması konularında uzlaşma sağlanmıştı. Alınan en önemli karar ise hiç şüphesiz; Irak'ın "Araplar, Kürtler ve diğerlerinin ülkesi" şeklinde tanımlanması olmuştur. Buna göre; Türkmenler, Asuriler ve benzeri topluluklar "diğerleri" kısmına giriyordu. Toplantıda bir de 65 kişilik bir İzleme ve Koordinasyon He-

5 Vahram Petrosian, "The Iraqi Turkomans and Turkey", *Iran & the Caucasus*, 7 (1/2), 2003, s. 303.

6 Faleh A.Jabar, "The Worldly Roots of Religiosity in Post-Saddam Iraq", *Middle East Report*, No 227, Summer 2003, s. 14; Bayram Sinkaya, "II.Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetimin Yeniden Tesisi", *II.Körfez Savaşı* (Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin), Platin Yayınları, Ankara, 2006, s. 384.

7 Bkz. Bilâl N.Şimşir, *Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004, s.248-249.

8 Petrosian, a.g.m., s.303.

Görüş

Akademik
Bakış

69

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

yeti kurulmasına karar verilmiş ve Türkmenler bu komisyonda 4 sandalye elde ederek, %6 oranında temsil edilmişlerdir. Bunlardan 2'si ITC, 1'i Irak Türkmen İslami Cephesi, diğeri de KDP ile birlikte gelen Türkmen gruptan seçilmiştir. Türkmenler her ne kadar seçilen dördüncü Türkmen üyeye, bildirmede belirtilen "Irak'ın federal yapıda olacağı" ve "Irak halkının Arap ve Kürt ana gruptan oluştuğu" ifadelerine itiraz etmişlerse de sonucu değiştirememişlerdir.⁹ Bu durum, aslında Türkmenlerin gelecekteki konumu ile ilgili ilk işaretleri vermektedir. Zira, Irak'ın ülke tanımlamasında 2,5-3 milyonluk nüfusları ve %10-13¹⁰ temsil oranlarıyla Irak'ın üçüncü büyük çoğunluğunu¹¹ oluşturan Türkmenlerden bahsedilmemesi, onların Hristiyan azınlıklarla birlikte değerlendirildiğini gösteriyordu. Nihayetinde ülkenin asli unsurları değil, azınlık olarak görülmüşlerdi. Yine Türkmenlerin zorlu bir mücadelenin ardından sadece dört kişi ile İzleme ve Koordinasyon Heyeti'nde temsilci bulundurma hakkı elde etmeleri, nüfus oranlarıyla hiç bağdaşmadığı gibi daha en baştan saf dışı bırakılmak istediklerini gösteriyordu.

ABD'nin hazırladığı askerî harekât planında, Irak'a Türkiye üzerinden ikinci bir cephe açılması öngörüldüğünden bu sırada Türkiye'de de Irak Savaşı'na ilişkin senaryolar tartışılıyor, açılması düşünülen "Kuzey Cephesi" hakkında ABD ile müzakereler yürütülüyordu. Müzakerelerde Türkiye'nin tavrı; Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, Türkiye'ye yönelik ortaya çıkabilecek tehditlere izin verilmemesi, Musul-Kerkük bölgesine Kürt grupların hâkim olmaması, Türkmenlerin haklarının korunarak Irak'ın asli unsurlarından olduğunun kabul edilmesi yönündeydi.¹²

Türkiye ayrıca, Londra Toplantısı'nın ardından Selahattin'de yapılacak muhalifler toplantısı öncesinde, Irak'ın kuzeyindeki bazı muhaliflerle Şırnak/

9 Aynı yer; Nevsal Eleveli, "Yeni Irak, Türkmen'siz", *Milliyet*, 18 Aralık 2002, s. 19.

10 Irak'taki Türkmenlerin nüfusu meselesi oldukça tartışmalı bir konu olup Türkmen ve Türkiye kaynaklarında nüfus oranları %10-13 civarında belirtilmektedir. Bkz. Tarık H. Oğuzlu, "Endangered community: the Turkoman Identity in Iraq", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 24/2, October 2004, s. 311-313; Suphi Saatçi, *Tarihi Çelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul, 1996, s. 32; Serhat Erkmen, "İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği", *Irak Krizi (2002-2003)* (der. Ümit Özdağ vd.), ASAM Yay., Ankara, 2003, s. 10. Yabancı kaynaklarda ise; Türkmen, Asuri ve diğer azınlık grupların toplam nüfusunun, Irak'taki toplam nüfusun %5'ini oluşturduğu belirtilmektedir. Bkz; Daniel Byman, "Constructing a Democratic Iraq: Challenges and Opportunities", *International Security*, 28/1, Summer 2003, s. 64; Muntazra Nazir, "Democracy, Islam and Insurgency in Iraq", *Pakistan Horizon*, 59/3, July 2006, s. 51.

11 Türkmenlerin ülkenin üçüncü büyük etnik grubu olduğu genel olarak görülmektedir. Bkz, Sherko Kirmanj, *Identity and Nation in Iraq*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2013, s. 5; Jason E. Strakes, "Current Political Complexities of the Iraqi Turkmen", *Iran & the Caucasus*, 13/2, 2009, s. 368.

12 Süreç içindeki Türkiye'nin tavrı için bkz.; Fikret Bilâ, "Gezinin Bilançosu", *Milliyet*, 18 Ocak 2002, s. 14; "ABD ile 24 Saat Pazarlık", *Cumhuriyet*, 25 Şubat 2003, s. 10; Murat Yetkin, *Tezkere Irak Krizinin Gerçek Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 40, 118-121; Deniz Bölükbaşı, *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 37-38.

Silopi'de bir araya geldi. 17 Şubat'taki toplantıya ITC Başkanı Sanan Ahmet Ağa, KYB/PUK Lideri Celal Talabani, KDP'den Necirvan Barzani, Genelkurmay Başkanlığı'ndan Tuğgeneral Abdullah Kılıçarslan, Türk ve ABD'li generaller ve Dışişleri ile MİT yetkilileri katıldı. Olası Irak operasyonunun ayrıntılarının görüldüğü toplantıda Türkiye'nin "olmazları" bir kez daha altı çizilerek anlatıldı. Iraklı muhalifler ise bölgedeki birliklerin Amerikalılar tarafından komuta edilmesi yönündeki isteklerini tekrarlarlarken, Türk yetkililer bunu reddetti.¹³

Selahattin Toplantısı (26 Şubat–1 Mart 2003)

Iraklı muhalif gruplar, 26 Şubat-1 Mart 2003 tarihleri arasında bu kez KDP kontrolündeki Selahattin şehrinde biraraya geldi. Toplantı, 1 Mart Tezkeresi görüşmelerine, yani Irak'a kuzeyden cephe açılıp TSK'nın Irak'a girmesinin planlandığı bir zamana rastlamıştı. Zaten toplantı sırasındaki tepkilerde ve sonuç bildirisinde Türkiye'nin Irak'a müdahalesine karşı çıkılıyordu.¹⁴

Ülke topraklarında gerçekleştirilen ve Saddam sonrası yönetimin belirlenmeye çalışıldığı bu "tarihi" toplantıda, İzleme ve Koordinasyon Heyeti'nin üye sayısının 75'e çıkarıldı. Geçiş dönemi için düşünülen hükümetin temelini oluşturmak üzere de bir Başkanlık Konseyi oluşturulmasına karar verildi. 6 kişiden oluşan Başkanlık Konseyi'nin üyeleri; Mesut Barzani (KDP), Celal Talabani (KYB/PUK), Ahmet Çelebi (IUK/INC), Irak İslami Devrim Yüksek Konseyi Başkanı Ayetullah Muhammet Bakır el-Hekim (İİDYK/SCIRI), Irak Eski Dışişleri Bakanı Adnan Paçacı ve İyad Allawi idi.¹⁵ Türkmenler ve Asuriler Başkanlık Konseyi'ne alınmamıştı. Türkmenler, konseyde kendilerine yer verilmemesi halinde toplantıdan çekilecekleri uyarısında bulunsalar da ciddiye alınmadılar. Celal Talabani, bu konuda kendisine yöneltilen eleştirilere; toplantının demokratik bir ortamda yapıldığını, siyasi, ulusal unsurların dikkate alındığını, Başkanlık Konseyi üyelerinin de oybirliği ile seçildiğini ifade ederek cevap vermiştir.¹⁶

Ortak bildiri ise bilinçli bir şekilde TBMM'deki 1 Mart Tezkeresi sonrasına bırakılmıştı. Türkiye'ye yönelik uyarılar Meclis'ten çıkacak karara göre belirleneceğinden, tezkerenin TBMM'de kabul edilmemesi Irak muhalefetine rahattı ve açıkladıkları bildiriye; "...10 bin Türk askerinin Irak'a girmek üzere olduğu belirtiliyor. Irak muhalefeti, bunun olmamasını temenni eder. Irak muhalefeti

13 "Türk Askerini Engellemeyin", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 2003, s. 1.8; "Kuzey Irak'ta İşler Karışık", *Radikal*, 18 Şubat 2003, s. 11; Gökay Çako, "Yönetim Pazarlığı", *Akşam*, 18 Şubat 2003, s. 14.

14 Mesut Barzani, "Maalesef Türk ordusunun geleceği yönünde haberler duyduk. Sadece Türkiye değil, başka ülkelerin de gelmesine karşıyız" derken Celal Talabani de, "Türkiye'nin Türkmenleri koruması için asker göndermesi gerekmiyor" beyanatında bulunmuştur. Bkz. "Bölgesel Müdahaleye Engel Olun Çağrısı", *Cumhuriyet*, 27 Şubat 2003, s. 9; Namık Durukan, "Halilzad'dan Türkmenler'e Destek Sözü", *Milliyet*, 3 Mart 2003, s. 15.

15 "Talabani Arabuluculuk Yapacak", *Cumhuriyet*, 1 Mart 2003, s. 10; Ateş Yalazan vd., "Başkanlık Konseyi'ne Türkmenleri Almadılar", *Hürriyet*, 1 Mart 2003, s. 17.

16 Yalazan vd., *a.g.m.*, s.17; "Türkmenler'den 'Çekilme' Tehdidi", *Akşam*, 2 Mart 2003, s. 17.

Geri

Akademik
Bakış

71

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

dostluk ve yardım elini Türkiye Cumhuriyeti'ne uzatır. Kürt, Arap, Türkmen ve diğerleri için de eşit haklar ister."¹⁷ ifadelerine yer verdiler. Beyanat, Türkiye'nin askeri müdahalesine karşı olduğunu göstermekle birlikte ifade ediliş tarzı, tezkeresiz bir askerî harekât artık o kadar kolay yapılamayacağından daha sakindi. Türkiye'nin tepkisini çok fazla çekmemek adına sert vurgulardan kaçınan dikkatli bir üslup kullanılmıştı.

Yine aynı bildiriye; Saddam rejiminin devrilmesinden sonra yönetimin Irak halkına ve onların gerçek temsilcilerine verileceği; oluşturulacak yeni yönetimin de federal, demokratik ve insan haklarına saygılı bir yapı arzedeceği belirtilmekteydi.¹⁸

Aslında toplantıdaki tutum ve yayımlanan sonuç bildirisi Türkmenler konusunda birbiriyle çelişmektedir. Ortak bildiriye eşit haklar verileceği belirtilirken oluşturulan Başkanlık Konseyi'nden Türkmenlerin dışlanmış olması bunu açıkça göstermektedir. Diğer taraftan toplantının demokratik bir ortamda yapılıp siyasi ve ulusal unsurların dikkate alındığını belirten Talabani'nin demecine göre, kendilerine temsil hakkı tanınmayan Türkmenler, toplantıda siyasi ve ulusal bir unsur olarak kabul edilmemişlerdir.

1 Mart (2003) Tezkeresi Sonrasında Türkmenler

Türkiye, 6 Şubat (2003) Tezkeresi ile ABD'ye askeri üsler ile limanların modernizasyonu için izin verdi. Kuzey cephesinin açılması yönünde ilk ciddi adım olarak değerlendirilen bu tezkere ile büyük çapta hazırlık yapılmıştı. Ancak 1 Mart (2003) Tezkeresi TBMM'de kabul edilmedi. Tezkerenin reddi Washington'da çok etkisi yaptı.¹⁹ Türkiye, ABD'yi yarı yolda bırakan taraf olmuştu.²⁰

Tezkerenin sonuçları kısa sürede Türkiye ve Irak Türkmenleri üzerinde hissedilmeye başlandı. Şöyle ki, tezkere günü muhaliflerin Selahattin Toplantısı devam ediyordu ve toplantı süreci ile sonuç bildirisinde Türkmenlerin haklarının korunacağı belirtilerek Türkiye'nin tepkisi engellenmeye çalışılmıştı. Ancak tezkerenin geçmemesi, muhalifleri rahatlattığından ve Türkiye'nin Irak üzerindeki söz hakkını asgariye indirdiğinden, Türkmenler konusunda somut adım atmaya gerek duyulmamıştı. Türkmenlerin Başkanlık Konseyi'ne alınmaması, Talabani'nin yaptığı açıklamada Türkmenlerin Irak'ın siyasi ve ulusal unsurları arasında görülmediğini ima etmesi bunu gösteriyordu. Yine ABD ile Kürt grupları, Türkmenleri yönetimden uzak tutmak suretiyle, Saddam'ın devrilmesinden sonra Türkiye'yi Irak'ta görmek istemediklerini de belirtmiş oluyorlardı.

17 "İşte Sonuç Bildirgesi", *Milliyet*, 3 Mart 2003, s. 15

18 Ahmet Şık, "Muhafif Bildiğini Okudu", *Radikal*, 3 Mart 2003, s. 11.

19 Erdal Güven, "?", *Radikal*, 2 Mart 2003, s.8; Yasemin Çongar, "Washington'a Soğuk Duş", *Milliyet*, 2 Mart 2003, s. 21.

20 Fikret Bilâ, *Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s.231; Şimşir, *a.g.e.*, s. 257.

3 Mart günü ise KDP ile KYB'nin güçlerini birleştirdiği ve bölgede yaşanacak gelişmelere karşı ortak bir yönetim oluşturmak adına "Ortak Yüksek Liderlik/Yüksek Liderlik Birliği"ni kurdukları açıklandı. Ulusal ve uluslararası koşulların yanı sıra idari, siyasi ve askeri faaliyetlerin yürütülmesiyle de ilgilenilecek olan bu liderlik, Barzani ve Talabani tarafından "eşbaşkanlık" sistemiyle birlikte idare edilecekti.²¹ Aynı gün 50 bin civarında gösterici KDP kontrolündeki Erbil'de, "Türkiye'ye hayır ABD'ye evet", "Kürdistan Türkiye'ye mezar olacak" sloganlarıyla yürüyüşe geçti. Göstericiler, Irak'ta Türk askeri istemediklerini, gelirse saldıracaklarını ilan ediyorlardı. Dahası, gösterilerin dört ayrı yerinde Türk bayrakları yakılmıştı.²² Ortaya çıkan gerilim Türkmenleri endişelendirdi. Türkmenlerin işyerleri ile evlerine düzenlenebilecek saldırılara karşı yoğun güvenlik önlemleri alındı.²³ Bu yüzden Türkmenler adına ITC, 8 Mart 2003'te, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a bir mektup göndererek; "Türkmenler sebep-siz olarak tutuklanmakta, tutuklulara işkence yapılmakta, tutuklu yakınlarına baskı uygulanmaktadır. Irak'ın kuzey ve orta kesimlerinde yaşayan 3 milyon Türkmen, silahsız ve korumasızdır. Geçmişte birçok katliam yapmış olan Mesut Barzani'nin liderliğini yaptığını KDP'nin, binlerce silahlı milisi ve paramiliter güçleri bulunmaktadır. Bu lider ve partisi, soykırım ve etnik temizlik niyetlerini, söylem ve eylemleriyle ortaya koymaktadır."²⁴ beyanında bulunmuş ve yardım istemiştir. KDP ile KYB'nin güçlerini birleştirerek devletleşme yönünde önemli bir adım attıklarını söyleyen ITC Türkiye Temsilcisi Mustafa Ziya ise "Türkmenleri bu bölgeden çıkarmak istiyorlar. Türkmenlere yönelik tahrikler şimdiden başladı" uyarısında bulundu ve BM'nin yanısıra Türkiye ve ABD'den de koruma istediklerini açıkladı.²⁵

Böylelikle, sindirilen Türkmenler, adeta ABD'nin Türkiye'yi cezalandırma unsuru olmuştu. Ancak TSK'nın tek taraflı Irak'a girme ihtimalinin ortaya çıkıp yeni tezkerenin gündeme gelmesi üzerine ABD, Türkmen kartını bir kez daha devreye soktu. 8 Mart'ta ABD'nin Irak Özel Temsilcisi Zalmay Halilzad, Türkmenlerin Selahattin Toplantısı'nda oluşturulan Başkanlık Konseyi'ne en kısa sürede alınması için destek verdiklerini açıkladı.²⁶ Ardından ABD Başkanı Bush, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a bir mektup göndererek TSK'nın tek taraflı Irak'a girmesine karşı olduklarını ve Türkiye'yi Irak'ın kuzeyinden uzak tutmak için Türkiye'nin endişe ve hassasiyetlerinin dikkate alınacağını belirtilir

21 "Barzani ile Talabani Peşmergeleri Birleştirdi", *Hürriyet*, 4 Mart 2003, s.18; "Kirlili Ortaklık", *Akşam*, 4 Mart 2003, s. 13.

22 Faruk Balıkcı vd., "Ata'ya Saygıdan Bayrak Yakmaya", *Hürriyet*, 4 Mart 2003, s. 18; Ahmet Şık, "Türkiye'ye Büyük Protesto", *Radikal*, 4 Mart 2003, s. 10; Namık Durukan, "Kuzey Irak'ta Çirkin Gösteri", *Milliyet*, 4 Mart 2003, s. 17.

23 "Erbil'de Türk Bayrağı Yakıldı", *Cumhuriyet*, 4 Mart 2003, s. 8.

24 Şimşir, a.g.e., s.269-270.

25 Ayhan Şimşek, "Türkmenler Korunma İstedi", *Cumhuriyet*, 6 Mart 2003, s. 5; "Türkmenler Güvence İstedi", *Milliyet*, 13 Mart 2003, s. 16; "Türkmenlere Güvence", *Cumhuriyet*, 13 Mart 2003, s. 5.

26 "IKDP Ankara'yı Uyardı: Tek Yanlı Harekât Savaş Yolunu Açar", *Cumhuriyet*, 9 Mart 2003, s. 13.

şekilde, "Irak'ın toprak bütünlüğü korunacak; Kuzey Irak'ın teröristler tarafından Türkiye'ye düzenlenecek saldırılar için bir sığınak olması önleneyecek; Musul ve Kerkük ile petrol sahaları birleşik Irak ulusal kuvvetlerinin kontrolü altında kalacak ve Türkmenlerin Irak'ın geleceğinde anlamlı bir rol üstlenmeleri sağlanacaktır" teminatını verdi.²⁷

Bush, özel danışmanı Zalmay Halilzad'ı da Ankara'ya gönderdi. Halilzad ile yürütülen temaslarda Türkiye, ABD'ye; 1) Irak siyasetinden Türkmenlerin dışlanması kabul edilemez. Selahattin Toplantısı'nda, Türkmenlerin Başkanlık Konseyi'ne alınmaması ileride yaşanabilecek bazı gelişmelerin de işaretini veriyor. Kürt grupların, güçlerini birleştirerek bölgede etnik bir yapılanma gerçekleştirmek istedikleri açıktır, derhal önüne geçilmelidir. 2) Türkiye, beklenmedik gelişmelere karşı hazırlıklı olmak için Irak'ın kuzeyine girecektir. Bunu, muhtemel kitlesel göçlerin sınırın diğer tarafında durdurulması ve insani yardımların düzenli sağlanabilmesi için yapacaktır. Karışıklıktan yararlanmak isteyen terör gruplarının önlenmesi yine aynı kapsamda değerlendirilmektedir. 3) Türkiye, bu sebeplerden ötürü Irak'a 60-70 km girmeyi planlamaktadır. 4) Irak'ın kuzeyi ile bütününe geleceği konusunda Türkiye ile daha açık ve şeffaf görüşmeniz gerekmektedir, mesajlarını vermiştir.²⁸ Sonuç olarak ABD'nin tezkere öncesinde Irak operasyonunu ortak gerçekleştirebilmek için Türkiye'nin hassasiyetlerine önem verdiği, bilhassa Türkmenlerin Saddam sonrası Irak yönetiminde söz sahibi olabilmesi için somut adımlar attığı görülmektedir.

Ancak tezkerenin reddi, ABD'yi Kürt gruplara yaklaştıran Türkmenlerin bütünüyle yalnızlığa itilmesine sebep olmuş, Türkiye'yi cezalandırmak isteyen ABD ile Kürt grupların baskılarına maruz kalmaya başlamışlardır. Diğer faktörlerle birlikte özellikle Türkmenler üzerinden Türkiye'ye isteklerini kabul ettirmeye çalışan ABD, 1 Mart'tan sonra ise Türkiye'siz Türk toprakları ile hava sahasını kullanma izni almaya çalışmıştır. Bu süreçte zaman zaman gerekli izinler verilmezse Türkmenlerin durumu gözardı edilecektir intibai yaratılmış, bazen de Türkiye'nin hem gerekli izni verip hem de tek taraflı askeri bir müdahaleye kalkışılmadığı sürece Türkmenlerin haklarının korunacağı güvencesi verilmiştir. Dolayısıyla Irak Savaşı boyunca Türkmenler, ABD'nin Türkiye'den istediklerini alabilmek için yer yer ciddiye aldığı bazen ise görmezden geldiği bir unsur olmuştur. Öte yandan Bush, 14 Mart'ta Irak operasyonu için B planına geçilmesi emrini verdi. Böylece Türkiye kesin olarak savaş dışı kalırken, ABD, Irak'ı ağırlıklı güney cephesinden vurmaya üzere harekete geçmiş oldu.²⁹

27 Bölükbaşı, a.g.e., s.97.

28 Erkan Demirtaş ve Ayhan Şimşek, "Bush'tan K. Irak Güvencesi", *Cumhuriyet*, 15 Mart 2003, s. 5.

29 "Savaş Gemileri Körfez Yolunda, ABD Gemilerini Güneye Kaydırıyor", *Cumhuriyet*, 15 Mart 2003, s. 1,11; Yetkin, a.g.e., s. 193.

Ankara Toplantısı (18-19 Mart 2003)

18-19 Mart'da, ABD ve Türkiye temsilcilerinin de katıldığı Irak muhalefetine "Ankara Toplantısı" yapıldı. Önce 18 Mart günü Ankara Palas'ta KDP, KYB/PUK, ITC, Türkiye ve ABD heyetleri bir araya geldi. KDP heyetine Neçirvan Barzani, KYB/PUK heyetine Celal Talabani, ITC heyetine de Sanan Ağa başkanlık ediyordu. Toplantıya Türkiye'den Büyükelçi Ali Tuygan, ABD'den de Zalmay Halilzad başkanlık etmişti. Türkiye'nin toplantıdaki şartları; 1) Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, 2) Enerji kaynaklarının merkezi otoritenin olması, Irak ordusunun merkezi, yerel yönetim güçlerinin ise "kolluk kuvveti" olması, 3) Türkmenlerin Irak'ın geleceğini belirleyecek konseyde temsilci buldurması, 4) Türkiye'nin göç dalgası ve terör girişimlerine Irak topraklarında müdahale etmesi konusunda tarafların iş birliği yapması şeklindeydi. Alınan kararlar ise şöyleydi; 1) Irak muhalefeti, ellerindeki bütün gücü koalisyon güçlerinin emrine verecek, 2) ABD ve muhalif gruplar göçü önlemeye çalışacak, 3) Irak'ın kuzeyinde yaşanabilecek anlaşmazlıklar için 5'li bir komisyon kurulacak, 4) Anlaşmazlık halinde Kerkük ve Musul'daki düzensizliği gidermek, göçü kontrol etmek ABD'nin sorumluluğunda olacak, 5) Koalisyon güçleriyle Irak'ın kuzeyindeki gruplar, mülteci ve terörle mücadelede Türkiye ile işbirliği yapacak, 6) Türkmenler Irak'ın geleceğine ilişkin komisyonda (Başkanlık Konseyi) temsil edilecek.³⁰ Görüldüğü üzere, Türkmenler açısından toplantıda elde edilen önemli sonuç, yönetimde (Başkanlık Konseyi'nde) temsilci buldurma hakkını kazanmış olmalarıydı. ABD'nin, Musul ve Kerkük'ün Kürt kenti yapılmaması için sorumluluk alması da oldukça önemliydi.

19 Mart'taki toplantı ise önceki toplantıdan oldukça farklıdır. Yukarıdaki temsilcilerin yanısıra bu toplantıya Asuri/Süryani Demokratik Hareketi, Anayasal Monarşi Hareketi, Irak Ulusal Uzlaşma Hareketi, IUK/INC ve İİDYK/SCIRI de katılmıştı. Yayımlanan ortak bildiriye; Irak'ın KİS'den arındırılacağı, teröristlere silah desteği verilmesine ve güvenli bölgeler oluşturulmasına kesinlikle karşı olduğu, ayrıca Irak'ın kurucu halklarının Araplar, Kürtler, Türkmenler, Asuriler ve Keldaniler olduğu ifade edilmiştir. Ortak bildiriye, üzerinde uzlaşılan diğer hususlar ise şöyle sıralanabilir; 1) Irak'ta halkı tam temsil edecek bir yönetim kurulacak, 2) Irak'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve ulusal birliği korunacak, 3) Irak'ın gelecekteki yapısı, halkın iradesiyle belirlenecek, 4) Doğal kaynaklar Irak halkının tümü için kullanılacak, 5) Irak'ın tüm bölümleri millete aittir, 6) Kontrolsüz nüfus hareketleri engellenecek, 7) Irak rejiminin el konulan evlerle ilgili iddialar, kurulacak komisyonca değerlendirilecek, 8) Araplar, Kürtler, Türkler, Asuriler, Keldaniler ile diğerlerinin hakları ve özgürlükleri korunacak.³¹

30 "Türkmenlere Temsil Hakkı Alındı", *Radikal*, 19 Mart 2003, s. 5; Utku Çakırözer, "Ayaklanmaya Kalkanı Vururuz", *Milliyet*, s. 1,16.

31 Deniz Zeyrek, "Kuzey Irak'ta Riskli Durum", *Radikal*, 20 Mart 2003, s. 6; "Türkmenler Eşit

Görüş

Akademik
Bakış

75

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

Aslında 19 Mart 2003 günü, Ankara Sheraton Otel'i'nin 11'inci katında bir son an pazarlığı daha yaşandı. Zalmay Halilzad, ITC temsilcilerine, Saddam'ın devrilmesinden sonra kurulacak geçici yönetimde görev alabilmeleri için iki şart öne sürdü. İlki; düzenlenecek belgelerde "Kürdistan" sözcüğünün kullanılmasını kabul etmekte, "Özerk Irak Kürdistanı"nı. İkincisi; Iraklı muhalif grupların Selahattin Toplantısı'nda kabul ettikleri kararları onaylamak. Zira Irak muhalefeti arasında olmalarına karşın Türkmenler, Selahattin Toplantısı'ndaki mutabakata imza atmamıştı. Gerekçesi; bu anlaşmanın Saddam sonrasında Federal Irak'ı öngörmesiydi. Dolayısıyla "Kürdistan Özerk Bölgesi"nin kabul edilmesiyle oluşmaya başlayacak Federal Irak için Türkmenlerden imza atmaları isteniyordu. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın da Irak'ta 1974'de kabul edilen yasaya göre "Özerk Kürdistan Bölgesi"nin öngörüldüğünü belirterek Türkmenlerin nabzını yokladığı iddia edilmekteydi. ITC ise, o dönemde ortaya konulan yasanın Kürtler tarafından kabul edilmediğini, dolayısıyla geçersiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'nin Irak ile ilgisini tamamen kesmesini isteyen iki madde daha vardı bu mutabakatta. Türkmenler, bu koşulları kabul etmelerinin mümkün olmadığını bildirmişlerdir. Bu ise, GIHK'de Irak muhalefeti oluşturulan tüm gruplara görev verilmesine karşın bu grubun parçası olan ITC ile onun çatısı altındaki parti ve grupların Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinden dışlanmasına sebep olacaktı.³²

Ankara'daki ilk gün toplantısında Türkmenlere Başkanlık Konseyi'nde görev verileceğinin belirtilip, ardından sonuç bildirisinde buna yer verilmemesi³³, sanırım bu "son an pazarlığının" bir getirisi olmuştur. Türkmenlerin Başkanlık Konseyi'nde üye bulundurabileceği kararı artık geçerliliğini yitirmiştir. Yine bildiriye Türkmenlerden sadece kurucu unsur olarak bahsedilirken Türkmenlerin yanında Asuriler ile Keldanilerin sıralanmış olması sözkonusu maddenin ciddiyetini tartışılır hale getirmiştir.

2003 Irak'a Özgürlük Operasyonu

ABD, 20 Mart 2003'te, "Irak'a Özgürlük Operasyonu"nu başlattı ve savaş 1 Mayıs 2003'de büyük oranda sona erdi. Savaşın bitmesiyle Irak'ta bu kez etnik ve mezhep temeline dayanan bir ayrışma başladı, siyasi yapı ise bu temel üzerine şekillendirilmeye çalışıldı. Şii ve Kürt grupların ağırlık merkezini oluşturduğu federal düzene geçildi. Buna karşın Irak'ın bir başka asli unsuru olan Türkmenler, savaş sonrası siyasi yapılanmada sürecin dışında tutuldular.³⁴ Savaş sırasında 10-11 Nisan 2003 tarihlerinde Kürt grupların Kerkük ve Musul'a girerek

Kurucu Halk", *Cumhuriyet*, 20 Mart 2003, s. 8; "Uzlaşılan Noktalar", *Milliyet*, 20 Mart 2003, s. 16.

32 Ferai Tınc, "Türkmenlere Son An Oyunu", *Hürriyet*, 15 Eylül 2003, s. 18; "Halilzad, Kürdistan'ın Kabulünü İstedi", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2003, s. 10.

33 Utku Çakırözer, "Son Dakika Türkmen Golü", *Milliyet*, 20 Mart 2003, s. 16; "Kuzey Irak'ta Riskli Durum", *Radikal*, 20 Mart 2003, s. 6.

34 Bölükbaşı, a.g.e., s. 19.

bölgede kontrolü ele geçirip tapu ve nüfus kayıtlarını tahrip etmesi ise Türkmenlere verilen en önemli gözdağı idi. Gelişmeler üzerine Amerikan yönetimi, Türkiye'yi Irak'tan uzak tutmanın yollarını aramış, özellikle Irak'ın kuzeyine yönelik herhangi bir askerî harekâta bulunmaması konusunda sürekli uyarmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Richard Boucher'ın; "Türkiye'nin tek yanlı her türlü eylemine karşıyız. Türkiye'ye, ABD önderliğindeki koalisyonun denetimi dışında olacak her türlü askeri eyleme karşı olduğumuzu açıkça bildirdik"³⁵ açıklaması, bu yönüyle önemlidir.

Oysa Türkmenler, Türk kuvvetlerinin Irak'a gönderilmesini istemekte, hatta bunun atılması gereken önemli bir adım olduğunu düşünmekteydiler. Barzani ve Talabani kuvvetlerinin Kerkük'te Türkmenlere yönelik katliam hazırlığı içinde olduğunu ifade eden İTKYC Başkanı Kemal Bayatlı, silahlı Kürt grupları karşısında Türkmenlerin silahsız olduğunu belirterek yardım istemiş ve "Biz Türkiye'den garantörlük ve himaye istiyoruz, bizim en büyük güvencemiz Türk askeridir" sözleriyle Türkiye'ye bağlanan umutları ortaya koymuştur.³⁶ ITC Türkiye Temsilcisi ve Uluslararası İlişkiler Sorumlusu Mustafa Ziya ise, "Türk askerinden başka hiçbir güce güvenmediklerini" belirtmiştir.³⁷ Anlaşılacağı üzere Türkmenler, Türk kuvvetlerinin bölgeye yerleşerek kendilerini korumalarını ve Türkiye'nin Irak'ta faaliyet göstererek Türkmen davasına faydalar sağlamasını beklemekteydi.

1 Mart Tezkeresi'nin reddi ile beklentileri boşa çıkan Türkmenler, savaşın ardından yaptıkları açıklamalarda da "Türk askerini bekledik, gelmedi"³⁸ ifadesini kullanmaya başlamışlardır. Savaş sürecinde çok büyük zararlar gören Türkmenler, artık benzer uygulamalara maruz kalmamak için savaş sonrası dönemde politikadan uzak durmayı tercih etmişlerdir. Üstelik Türkmenler arasında, bu dönemde, Türkiye'nin bölgeye yönelik herhangi bir müdahale durumuna karşı da yavaş yavaş itirazlar yükselmeye başlamıştır. Askeri müdahalenin Kürt gruplar ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünen Türkmenlerin bu tavrı, Türkiye'ye olan bakış açılarının da değişmeye başladığını göstermiştir. Zira Türkiye'den beklenen destek sağlanamayınca artık gözlerini bölgedeki dengelere özellikle de kurulmaya çalışılan Kürt devletine çevirmeye başlamışlar, onlarla uzlaşma sağlayarak tek bir çatı altında yaşamaya kendilerini zorunlu hissetmişlerdir.³⁹ Kısacası Türkmenler, artık Türkiye'ye rejimin devrilmesinden önceki gibi bakmamaktadırlar, bakışları zıt yöne doğru kaymaya başlamıştır.

35 "Washington: Türkiye Tek Başına Hareket Edemez", *Sabah*, 21 Mart 2003, s. 5; "ABD Dışişleri Bakanlığı: Kuzey Irak'a Girmeyin", *Milliyet*, 21 Mart 2003, s. 21.

36 İpek Yezdani, "Kemal Bayatlı: Türkiye Bizi Himaye Etsin", *Cumhuriyet*, 22 Mart 2003, s. 6.

37 "TSK'dan Başkasına Güvenmeyiz", *Cumhuriyet*, 23 Mart 2003, s. 8.

38 Hasan Cemal, "Kerkük'te Hayal Kırıklığı, Türk Askerini Bekledik, Gelmedi", *Milliyet*, 13 Mayıs 2003, s. 1, 17.

39 Mazin Hasan, "Dünden Bu Güne Irak Türkmenleri", Gazi Ü. SBE., Ankara 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 117-118.

Gazi

Akademik
Bakış

77

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

Irak'ın Yeniden Yapılandırılmasında İlk Adımlar

ABD, Irak'ta savaştan sonra uygulamayı düşündüğü siyasi sistem için üç önemli hedef belirlemişti. İlki, Irak'ın küresel kapitalist sisteme entegre edilmesinde Washington'a yardımcı olacak ve koalisyon kuvvetlerince yeniden inşa edilen Irak'ı yönetebilecek yerli ve yabancı seçkin kişiler yetiştirmek; diğeri, ABD projelerine muhalif seçkin kişileri etkisiz kılmak ve üçüncüsü, ABD'nin kendi isteklerini hayata geçirmek amacıyla belirlediği yönetici tabakanın, Irak'ta ABD yanlısı bir kamuoyu oluşturarak Irak'ın geneli üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlamak idi.⁴⁰

Aslında ABD, bu amaçları gerçekleştirmek için çok daha önceden çalışmaya başlamıştı. Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda, başkanlığını Amerikalı Emekli General Jay Garner'in üstlendiği "Yeniden İmar ve İnsani Yardım Bürosu"nu (ORHA) 20 Mart 2003'te oluşturması bunu apaçık gösteriyordu. Gerçi, ORHA'nın görevi insani yardım, yeniden imar ve sivil idarenin oluşturulması süreçlerinde Iraklılara yardım etmektir.⁴¹ Ancak ORHA'nın gerçek amacı, yardımlardan ziyade, Irak'ta geçici hükümet konseyinin kurulması için gerekli siyasal zemini hazırlamak ve o güne kadar da Irak'ı yönetmek idi.

Nasıriye Toplantısı (15 Nisan 2003)

ABD için sıra muhaliflerle Irak'ta ortak bir yönetim mekanizmasının oluşturulmasına gelmişti. Bu yüzden, 15 Nisan 2003'te, geçici Irak yönetiminin kurulabilmesi için Nasıriye'de bir toplantı yapıldı. ABD adına Halilzad ile ORHA Başkanı Garner'in yer aldığı ve Saddam muhalifi 100 temsilcinin katıldığı bu toplantı sonucunda yayımlanan 13 maddelik bildiri demokratik ve federal bir Irak'ın kurulmasının amaçlandığı açıklandı.⁴² Türkiye, Nasıriye Toplantısı'na Türkmenler adına ITC temsilcisi Mustafa Ziya'nın davet edilmesinden memnundu.⁴³ ITC toplantıda; "Türkmenlerin Irak yönetiminde asli unsur olarak kabul edilmesi; Kerkük ve Musul'a giren peşmergelerin çekilmesi; geçiş sürecinde kontrolün koalisyon güçlerinde olması; Irak'taki seçimden önce etnik kökenlerin sorulacağı bir nüfus sayımının yapılması ve 1990'dan sonra göç edenlerin geri dönmeye olanak sağlanması" şeklinde beş şart öne sürdü.⁴⁴ Türkiye ise yeni yönetimin belirlenmesi çalışmalarının bundan sonraki aşamalarında da Türkmenlerin yer alması için ABD başta olmak üzere ilgili taraflarla görüşme-

40 Ümit Ertuğrul, *Orta Doğu'nun Yeniden Yapılanması ile Irak'ın İşgali Ekseninde Irak Türkleri ve Türkiye*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 118-119.

41 Arı, a.g.e., s.64; Ferhat Pirinççi, "2003 Savaşı Sonrası Süreçte Irak'ta Siyasi Yapılanma", *İkinci Orta Doğu Semineri Düinden Bugüne Irak (Elazığ 27-29 Mayıs 2004) Bildiriler II*, (Edit. Mustafa Öztürk ve Enver Konukçu), Fırat Üniv. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2006, s. 484.

42 Bensahel et.al, a.g.e., s. 162-163; "Protestolu Zirve", *Akşam*, 16 Nisan 2003, s.11; Arı, a.g.e., s. 64.

43 "Şiilerden Büyük Protesto", *Cumhuriyet*, 16 Nisan 2003, s. 11.

44 "Türkmenlerden Beş Şart", *Radikal*, 16 Nisan 2003, s. 11.

lere devam etti.⁴⁵

Nasıriye Toplantısı'ndan hemen önce ise Musul-Kerkük başta olmak üzere Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere ABD askerleri öncülüğünde Kürt peşmergelerin girip, yağma faaliyetlerinde bulunması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum Türkmenler ile Türkiye'nin hassasiyetlerinin çok fazla dikkate alınmadığının kanıtıydı.

Bağdat Toplantısı (28 Nisan 2003)

300 temsilciyle öncekinden daha geniş bir katılıma sahip ikinci toplantı, 28 Nisan'da Bağdat'ta düzenlendi. Bağdat Toplantısı, Iraklılardan oluşacak geçici bir yönetimden bahsetmesi açısından önemlidir. Nitekim tüm delegeler tarafından benimsenen bildiriye, "Geçici Irak hükümetinin seçileceği ulusal konferansın bir ay içinde yapılması için tüm çabalar gösterilmeli" denilmekteydi. Konferansın büyük olasılıkla Bağdat'ta yapılacağı belirtilirken, Irak'ta güvenliğin Koalisyon Güçlerinin sorumluluğunda kalmasına devam edilmesi üzerinde de uzlaşıldı. Öncekine kıyasla bu toplantıya davet edilmeyen Türkmenler ise Bağdat'ta ayrı bir toplantı düzenleyerek kendilerinin de yönetimde temsil edilmesi gerektiğini vurguladılar.⁴⁶

Geçici Koalisyon Otoritesi (GKO)

Irak'ta geçici yönetim kadrosunun belirlenmeye çalışıldığı esnada General Jay Garner ve ekibi görevden alındı. Yerine 6 Mayıs'ta Emekli Büyükelçi L.Paul Bremer atandı.⁴⁷

Bremer'in atanmasından bir gün önce ise ABD, geçici hükümetin oluşturulması için sekiz veya dokuz Iraklı liderin seçileceğini açıkladı. Seçilmesi en muhtemel liderler; Ahmet Çelebi, Mesut Barzani, Celal Talabani, Abdülaziz el-Hekim ve İyad el-Allawi idi.⁴⁸ Böylece daha Bremer'in gelmesinden önce Irak'ın üst yönetim kadrolarının oluşturulması adına bir plan ortaya konulmuştu ve ITC'den herhangi bir temsilci 'muhtemel' adaylar arasında düşünülmemekteydi.

12 Mayıs'ta görevine başlayan Bremer ile birlikte Irak'ta önemli değişimler yaşanmaya başlandı. ORHA lağvedildi, yerine 16 Mayıs'ta "Geçici Koalisyon Otoritesi" (GKO/CPA⁴⁹) oluşturuldu. Böylece ABD'nin, savaştan sonra Irak'ın yeniden yapılanması işlemini Iraklı sivil yönetime bırakmayıp kendi denetiminde bir geçiş dönemi oluşturmayı tercih ettiği görüldü. Paul Bremer de bu dönemin başlıca aktörü olarak Koalisyon Otoritesi'nin başına getirilmişti.

45 "Şiilerden Büyük Protesto", a.g.e., s. 11.

46 Bensahel et.al, a.g.e., s. 163; "Bağdat'ta Beyin Fırtınası", *Radikal*, 29 Nisan 2003, s. 11; "Şiilerin Gösterisi Muhalifleri Korkuttu", *Akşam*, 29 Nisan 2003, s. 16.

47 "Başkan Bush Irak'a Yönetici Atadı", *Milliyet*, 07 Mayıs 2003, s. 20;

48 Bensahel et.al, a.g.e., s. 164.

49 Coalitional Provisional Authority.

Yaz

Akademik
Bakış

79

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

Aynı gün yayınladığı yönetmelikte Bremer; hükümet yetkilerini geçici süreyle GKO'nin üstlendiğini, bu oluşumun amaçlarını gerçekleştirmek için tüm yasa, yürütme ve yargı yetkileriyle donatıldığını ve bu yetkilerin de kendisi aracılığıyla kullanılacağını belirtti.⁵⁰

Haziran ayının ilk günlerinde ise ABD yönetimi, toplanması öngörülen ulusal konferansın iptal edildiğini duyurdu. Bunun yerine İngiltere ile birlikte, bir grup Iraklıdan oluşan "Geçici Danışma Konseyi" seçmeye karar verdiğini açıkladı. Seçilecek konseyin görevi, Paul Bremer'e siyasi danışmanlık yapmak ve yönetimle ilgili günlük meselelerde Amerikalı yetkililere fikir vermektir. Konseyin yedi üyesi daha önce belirlenen yedi büyük Saddam muhalifi grubun başkanı idi. Bunlara, alınan karardan sonra beş üye daha eklendi ve içlerinde Türkmenlerden hiçbir temsilci bulunmuyordu. Konseyin toplamda 25-30 kişi olması öngörüldüğünden, Türkmenler umutlarını artık geriye kalan 10-15 üye arasına girmeye bağlamışlardı.⁵¹ Gerçekten de Irak'taki ABD'li diplomat David Perace'in Türkmen yetkililere yönelik sarfettiği; "ITC'yi, Türkiye ile bir görüyoruz. ABD, Türkiye'nin yaptığını unutmadı, bunu affetmeyecek. Bu durumu kabul etmek zorundasınız"⁵² şeklindeki beyanat, Türkmenlerin geri plana itildiği yönündeki kanaati güçlendirirken, Türkmenler üzerinden Türkiye'nin cezalandırıldığını da net bir şekilde ortaya koyuyordu.

Geçici Irak Hükümet Konseyi (GIHK) ve Türkmenler

Paul Bremer, Temmuz ayı başında, siyasi konseyin "Geçici (Irak) Hükümet Konseyi" (GIHK/IGC)⁵³ adıyla kurulmasını kabul etti.⁵⁴ Daha çok Iraklı muhalif gruplardan oluşturulan ve Irak yönetiminde söz sahibi olacak olan 25 kişilik "Geçici Irak Hükümet Konseyi" 13 Şii, 5 Sünni Arap, 5 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Hristiyan/Asuri'den müteşekkildi. İlk toplantısını, 13 Temmuz 2003'te yapan GIHK, siyasal anlamda ağırlıklı olarak IUK/INC, IUA/INA, KDP, KYB/PUK, İDYK/SCIRI ve Dawa Partisi gibi Irak'ta etkin altı büyük siyasi partiden oluşuyordu.⁵⁵ Ancak Konsey'e giren üyeler 'temsil ettikleri' kesimler tarafından seçilen isimler değillerdi. ABD yönetimi tarafından belirlenmişlerdi.⁵⁶

50 Pirinççi, a.g.m., s. 486; Sinkaya, a.g.m., s. 387.

51 Patrick Basham, "Can Iraq Be Democratic?", *Policy Analysis*, No 505, 5 January 2004, s. 11; "ABD Irak'ı Kendisi Yönetecek", *Cumhuriyet*, 3 Haziran 2003, s. 9; "ABD, Irak'ta Geçici Hükümetten Vazgeçti, Adam Çıkmadı", *Hürriyet*, 9 Haziran 2003, s. 18.

52 "Fatura Türkmenlere Çıktı", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2003, s. 10.

53 'Geçici Hükümet Konseyi'ne (*Interim Governing Council*), 'Geçici Irak Hükümet Konseyi' (GIHK) veya 'Geçici Irak Yönetim Konseyi' (GIYK) isimleri de verilmiştir. Burada ağırlıklı olarak 'Geçici Irak Hükümet Konseyi' (GIHK) kullanılacaktır.

54 "Irak'ta Hükümet Konseyine Onay", *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 2003, s. 11.

55 Bensahel et.al, a.g.e., s. 166-167; Added Dawisha, "The Prospects for Democracy in Iraq: Challenges and Opportunities", *Third World Quarterly*, 26 (4/5), 2005, s. 727; Faruk Zabcı, "Devrik Saddam Bayramı", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2003, s. 34.

56 "Irak'a Yetkisiz Hükümet", *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 2003, s. 11.

Bremer'in "Irak'ın siyasi ve ekonomik bağımsızlığı yolunda ilk resmi adım" olarak nitelendirdiği⁵⁷ Konsey, çeşitli etnik ve dini unsurları bir araya getirip 'ortak yönetim' düşüncesini ortaya koyduğu için mantıklı bir çözüm olarak görülebilirdi. Üstelik parçalı bir yapıya sahip Irak için bu çeşit bir yönetim organı bütünlüğü de koruyabilirdi. Ancak Konsey'deki siyasal, etnik ve dini unsurların dağılımı ve dağılımdaki yalnışlıklar dikkat çekicidir. Nitekim Türkmenlerin Irak'taki en kapsamlı siyasal örgütü konumunda bulunan ITC'ye Konsey'de yer verilmemişti. Ayrıca Türkmenlere GIHK'da sadece bir üyeliğin -Songül Çabuk'a- verilerek nüfuslarıyla (%10-13) orantılı bir şekilde temsil edilmemeleri; buna karşın Irak'ın %15-20'sini oluşturan Kürtler'in 5 üye ile temsil edilmesi GIHK'daki en önemli hatadır.⁵⁸ Türkmenler de zaten bu duruma tepkiliydiler. ITC'den bir yetkili, Konsey'de en az 2-3 temsilci bulundurmak için çalıştıklarını ancak ABD'den gerekli desteği alamadıklarını ifade etmiştir. ITC Başkanı Sanan Ahmet Ağa da; ABD'ye çağrıda bulunarak, şimdiye kadar ki tüm muhalefet toplantılarına katılan ITC'nin GIHK'ya davet edilmemesinin kabul edilemez olduğunu belirtmiş ve üç milyonluk nüfuslarıyla %13 nüfus oranına sahip Türkmenlere GIHK'de 3 üyelik verilmesini istemiştir.⁵⁹ Irak Türkmenleri İslami Birliği de genel sekreterlerinin yer almadığı GIHK'nin kararlarını tanımayacaklarını açıklamıştır.⁶⁰ Türk Dışişleri yetkilileri ise Türkmenlerin temsili konusunda memnuniyetsiz bir tavır içindeydi.⁶¹

Konsey'in teşkilinde Şii-Sünni-Kürt ayırımında ve ekseninde bir iktidar paylaşımına gidildiğini, Arap-Kürt-Türkmen dengesinin çok fazla gözetilmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, GIHK'daki üye sayılarının, nüfus oranlarından ziyade tarafların Amerikan Hükümeti nezdindeki nüfusları ve iş birlikleriyle bağlantılı olduğu, temsil oranlarının buna göre belirlendiği söylenebilir.⁶² Amerikalı yetkililerin Konsey'deki üye sayıları ile seçilen kişilerin "Irak nüfusunun dağılımını temsilen"⁶³ oluşturulduğunu belirtmeleri ise mevcut durum ile çelişmektedir.

GIHK'nın sorumlulukları; genel olarak, bakan ve diplomatları atamak, yasaları yeniden düzenlemek, 2004 yılı ulusal bütçesini hazırlayıp onaylamak, yeni anayasa taslağı çalışmaları yapmak şeklinde belirlenmiştir.⁶⁴ Konsey'in

57 "İlk Siyasi Kıpırtılar", *Radikal*, 13 Temmuz 2003, s. 11.

58 Ertuğrul, a.g.e., s. 162-163; Arı, a.g.e., s. 68.

59 "Türkmen Cephesi Tepkili", *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 2003, s. 11; "Üç Türkmen Temsilci Lazım", *Radikal*, 17 Temmuz 2003, s. 11; "Türkmenler 3 Temsilci İstiyor", *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 2003, s. 11.

60 "Türkmenlerin Temsili Sorun", *Radikal*, 18 Temmuz 2003, s. 11.

61 "Türkmen Cephesi Tepkili", a.g.e., s.11; Fikret Bilâ, "Ankara'nın Beklentileri", *Milliyet*, 19 Temmuz 2003, s. 14.

62 Sinkaya, a.g.m., s. 389; Arı, a.g.m., s. 68.

63 "Irak'a Yetkisiz Hükümet", s.11; Mustafa Balbay, "Irak'ta Tam Demokrasiye Etnik Geçiş!", *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 2003, s. 1,8.

64 Basham, a.g.m., s. 11-12; "Irak'ta Tarihi Gün", *Akşam*, 14 Temmuz 2003, s. 16; "İlk Siyasi Kıpırtılar", a.g.e., s. 11.

GKO ile ilişkisi ise GKO'nun 13 Temmuz 2003 tarihli yönetmeliği ile ortaya konuldu. Buna göre; GIHK, kendi yetkileri de dâhil olmak üzere tüm konularda GKO ile 'danışmalarda' bulunmak ve "iş birliği" yapmak zorundaydı. Bu durum, GKO'nun bundan sonra da Irak'ın en yetkili otoritesi olarak kalacağını gösteriyordu.⁶⁵ Irak halkını temsil eden GIHK'nın ABD öncülüğündeki koalisyonu temsil eden GKO'nun bir alt birimi olarak düzenlendiği de yine buradan anlaşılmaktadır.

GIHK'nın oluşturulduğu günlerde, 4 Temmuz'da, Süleymaniye'de Türk askerlerinin görev yaptığı ofise ABD'li askerler tarafından baskın yapılmış ve 11 Türk irtibat subayı başlarına "çuval" geçirilerek alıkonulmuştur. Bu, Türkiye'nin, Irak'ın genelinde özellikle de kuzeyinde ne askeri ne de siyasi olarak -desteklediği Türkmenler üzerinde- hiçbir etkisinin görülme istenmediğinin açık bir ifadesiydi.

Türkmen Üye: Songül (Ömer) Çabuk

GIHK'daki Türkmen temsilci Songül (Ömer) Çabuk, Güzel Sanatlar Öğretmeni⁶⁶ ve Irak Kadınlar Birliği Örgütü Başkanı idi.⁶⁷ Kerküklü bir Türkmen ailenin gelini olup bir dönem ITC içinde çalıştığı, savaş sırasında da ABD'li sivil ve askeri yetkililere çevirmenlik yaptığı belirtiliyordu.⁶⁸ Ancak ITC'de ve Türkiye'de Çabuk'u çok fazla tanıyan kişi yoktu.⁶⁹ Sadece kardeşlerinin ABD ordusunda görev yaptığı, bunun ise zaten Konsey'e girmesi için yeterli bir sebep olduğu belirtilmekteydi.⁷⁰ Kendisini tanıdığını belirten Kerkük Meclis Üyesi Ali Mehdi Sadık ise "iyi bir kadındır, fakat siyasi bir yönü yoktur" ifadesinde bulunmuştur.⁷¹

GIHK'ye seçileceğini bir ay önce öğrenden 42 yaşındaki Çabuk⁷², seçilmesinin ardından yaptığı açıklamada; ABD'nin Konsey'de Türkmen halkını temsil etmesini istediğini belirterek, "Ben de seve seve kabul ettim. Türkmenler'in sesi olacağım. Irak Türkmen Cephesi Başkanı Sanan Ahmet Aga, isterse benim yardımcımlı olabilir. Birlikte çalışabiliriz" demiştir. Ayrıca Türkmenlere Türkiye'den daha yakın bir ülke olmadığına dikkat çeken Çabuk, "Burada günlerdir gözüm hep Türk gazetecileri aradı. Beni dinlemelerini ve sesimi herkese duyurmalarını istedim" diyerek, Türk basınına da ince bir sitemde bulunmuştur.⁷³

Songül Çabuk'un Türkmenleri temsil etme yetkisinin oldukça tartışıldığı

65 Basham, a.g.m., s. 11; Pirinççi, a.g.m., s. 488.

66 "Geçici Hükümet Konseyi'nin İlk Kararı, Bağdat'ın Düştüğü Gün, Resmi Bayram", *Milliyet*, 14 Temmuz 2003, s. 16.

67 "Talabani ve Barzani'li Hükümet Konseyi'nde Türkmen Kadın Üye", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2003, s.34.

68 "ABD'lilerin Çevirmeniydi", *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 2003, s. 11.

69 Balbay, a.g.m., s. 8.

70 Mustafa Balbay, "Zaferi Korumak, Kazanmaktan Zordur!", *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 2003, s. 1,8.

71 Faruk Zabcı, "Kim Bu Türkmen", *Hürriyet*, 16 Temmuz 2003, s. 18.

72 Faruk Zabcı, "Türk Askerleri İçin Onunla Görüştüm", *Hürriyet*, 23 Temmuz 2003, s. 21.

73 "Türkmenlerin Sesi Olacak", *Akşam*, 17 Temmuz 2003, s. 14;

görölmektedir. ITC Bağdat Kolu Başkanı Faruk Abdurrahman; "Tüm partilerin başkanlarının konseye alınmalarına rağmen, Türkmenlerden hiç tanımadığımız birini seçtiler. Yalnız ITC başkanı konseye seçilmedi. Perde arkası oyunlar çevriliyor. Bizim bugüne kadar Songül Ömer'den (Çabuk) hiç haberimiz olmadı. Kendisiyle hiç karşılaşmadık ve hakkında da hiçbir bilgi sahibi değiliz" beyanatında bulunmuştur. Devamında; "Konsey'e seçileceğini 10 gündür bilmesi gereken biri, Konsey'de çalışmalarına başlamadan önce bizlerle temasa geçip sorunlarımızı öğrenmeliydi. Türkmen toplumundan uzak biri bizi konseyde nasıl temsil eder?" diyerek, Songül Çabuk'un Türkmen siyasi kuruluşlarından uzak durduğuna dikkat çekmiştir. ITC'nin Erbil şubesinden Mahiyet İlhanlı da 5 milyon Kürt'ün 5 kişiyle temsil edilmesine karşın, 2-3 milyon Türkmen'in sadece bir kişiyle temsil edilmesinin haksızlık olduğunu söyleyerek, "Bir oyun oynanıyor. Türkmen ileri gelenleri Konsey'e alınmadığı gibi, seçilen kişiyi de yakından tanımıyoruz. 35 yaşında, Musul'da Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde resim ve heykel dersleri hocası olduğunu duyduk. Kerkük'te oturuyor. Kocasını avukatmış ve iki çocuğu varmış. Bizi hiç aramadı. Onu arıyoruz" açıklamasında bulunmuştur.⁷⁴

ITC Yürütme Konseyi Üyesi Dr. Aydın Beyatlı ise Irak'ta ABD öncülüğünde oluşturulan GIHK'ya Şii, Arap ve Kürtlerin önerdikleri isimlerin aynen kabul edildiğini ancak kendilerinin teklif ettiği isimlerin dikkate alınmayıp daha önce ABD askerlerine tercümanlık yapan Türkmen bir kadının Türkmenleri temsil etmesi için Hükümet Konseyi'ne seçildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Çabuk'un bir Türkmen olduğunu, fakat çok tehlikeli ve önemli oyunların oynandığı Irak'ta uluslararası siyaset tecrübesi olmadığından Türkmenlerin haklarını savunmada yetersiz kalacağını belirtmiştir.⁷⁵

Türkmenler adına çalıştığını söyleyen Çabuk ise, ITC'nin kendisini yalnız bıraktığını belirterek, "Bana şans tanıyın. Türkmenler adına çalışıyorum. Önemli olan koltuk kavgası değil Türkmenler'in haklarını savunmak" demektirdi. Siyasi deneyimi bulunmadığından soydaşlarının haklarını gerektiği gibi koruyamayacağı hususunda yoğun eleştiriler alan Çabuk, kendini; seçilmeden önce aktif bir Irak Kadınlar Birliği üyesi, Türkmen olduğu için Saddam rejiminden büyük baskı gören, aracı ile iki evine el konulan, Türkmen bir kadın olarak tanımlamıştır. Görüşleri ile çalışmalarını ise; bir kadın olarak Türkmenler için çok şey yaptığını, bağımsız bir kadın olduğunu, Türkmen olup her gün Türkmenlerin hakları için çalıştığını, Kerkük'teki durumun Türkmenler için gittikçe zorlaştığını, oysa Kerkük'ün üniter bir devlet içinde Araplarla, Türkmeniyle, Kürdüyle üzerinde Irak bayrağı dalgalanan bir şehir olmasını istediğini, dairelerde ve resmi yerlerdeki tüm tabelaların Kürtçe'ye çevrildiğini, buna karşın kendile-

74 Zabacı, "Kim Bu Türkmen", s. 18.

75 "Irak Notları... Türkmenler Songül Çabuk'tan Rahatsız", *Radikal*, 19 Temmuz 2003, s. 11.

rinin ortak dil olan Arapça'nın kullanılmasını istedikleri şeklinde özetlemiştir.⁷⁶ Çabuk'un ifadelerinde dikkat çeken ilk nokta, "bağımsız" olduğu vurgusudur. Bu, onun ITC de dâhil hiçbir resmi kuruluşa üye olmadığı anlamına geliyordu. Zaten ITC de kendisi hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ve üyeleri bulunmadığını belirtmişti. Bu ise, Irak'ın en büyük ve kapsamlı Türkmen siyasi kuruluşundan tamamen bağımsız bir Türkmen'in Türkmen temsilci olarak seçildiğini gösteriyordu. Öte yandan Kerkük'e ilişkin yaptığı değerlendirme de, Kerkük'ün Türkmen kimliğinden ziyade kozmopolit bir yapıya sahip olmasının savunulduğu izlenimi vermektedir.

Türkiye, GIHK'nin kurulmasını, bu ülkede "yeni egemen siyasi yapının oluşturulması sürecinde ilk adım" olarak değerlendirmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada; konseyin üyelik yapısının Irak halkının, Türkmenler de dâhil, bütün kesimlerini tatminkâr ve ağırlıklarına uygun bir şekilde yansıttığı söylenemez denilmiş ve mevcut adaletsizliğe dikkat çekilmiştir.⁷⁷ Yine Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hüseyin Diriöz; Konsey'de "Türkmenlerin gerçek seviyelerinde temsil edilmeleri lazım. Zannedersem zamanla bu gerçekleşecektir. Şimdiki rakam tatminkâr değil" eleştirisinde bulunmuştur.⁷⁸ Washington ziyaretinde ABD'li yetkililere Türkiye'nin konuyla ilgili rahatsızlığını ileten Dışişleri Bakanı Gül; oluşturulan yönetimin geçici olduğu, asıl yönetimin oluşması ve Bakanlar Kurulu'nun tespiti sırasında bu tür eleştirileri dikkate alacaklarını ve daha dengeli bir oluşuma gideceklerini belirten cevaplar almıştır.⁷⁹ Yine Türkiye'nin, ABD'nin Irak'ta kurmaya çalıştığı Uluslararası İstikrar Gücü'ne (UIG) asker gönderip destek olmak için ABD'ye ilettiği şartlardan biri de Türkmenlerin haklarının gözetilmesi ve GIHK'deki dengesizliğin giderilmesi idi.⁸⁰

Türkiye'nin rahatsızlığı, Türkmenlerin nüfuslarıyla orantılı bir şekilde temsil edilmemelerinin yanı sıra Konsey'e seçilen Türkmen temsilcisi hususunda da ön plana çıkıyordu. Zira beklenti, ITC Lideri Sanan Ahmet Aga'nın konseye alınacağı yönündeydi. Aga, şimdiye kadar ABD ve Iraklı diğer muhalif gruplarla yapılan toplantıların tamamında Türkmenlerin tek meşru temsilcisi olarak görev yapmıştı. Üstelik Halilzad başkanlığında Ankara'da yapılan toplantıdaki 19 Mart tarihli belgenin altında da Aga'nın imzası vardı. Bu deklarasyona Irak'taki 8 muhalif grubun temsilcileriyle birlikte ABD ve Türkiye de imza koymuştu. Yani ABD, savaş öncesi dönemde Türkmenlerin resmi temsilcisi olarak Ahmet Aga'yı muhatap almış ve o dönemde Aga'nın Ankara'ya yakınlığı, ABD açısından herhangi bir pürüz oluşturmamıştı. Kısacası, Türkiye'nin beklentisi oldukça kuvvetliydi ve önceden diplomatik kanallarla da ABD yönetimine iletilmişti. Buna rağmen GIHK'dan Ahmet Aga'nın dışlanması Ankara

76 Aslı Aydıntaşbaş, "Ankara, Bana Şans Tanısın", *Sabah*, 10 Eylül 2003, s. 20.

77 "Ankara, Konseyi Değerlendiriyor", *Akşam*, 18 Temmuz 2003, s. 14.

78 "Türkmenlerin Temsili Sorun", *a.g.e.*, s. 11; "ABD'lilerin Çevirmeniydi", *a.g.e.*, s. 11.

79 Fikret Bilâ, "Gül: NATO Bağlı Kurulabilir", *Milliyet*, 29 Temmuz 2003, s. 14.

80 "Türkiye, Kimsenin Bekçisi Olmayacak", *Milliyet*, 30 Temmuz 2003, s. 14.

açısından tam bir hayal kırıklığı olmuştu.⁸¹

Bu noktada, Bremer'in Konsey'e ITC yerine, ITC ile bağlantısı olmayan Songül Çabuk'u seçmesi ne anlama geliyordu? Diğer etnik grupların siyasi örgütlerine geniş yer veren Bremer, neden Türkmen kontenjanında tercihinin bir sivil toplum örgütünden yana kullanmıştı? Cevaplar, Bremer'in Ankara çizgisinde duran bir siyasi partiyi konsey dışında tutarak, ABD'nin Türkiye'yi, Irak'ın siyasi geleceğiyle ilgili denklemden dışlamak istediği sonucundan hareketle verilebilir. Zaten yaşanan olaylar dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde sonuç şaşırtıcı olmaz. Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Kerkük'te ABD'nin inisiyatif kullanarak Kerkük Valisi'ni Kürtlerden seçtirilmesi, Türkmenlerden seçilen Vali Yardımcısı İrfan Kerküklü'nün ise ITC değil Celal Talabani ile işbirliğine sıcak bakan Türkmen Millet Partisi'nin üyesi olması⁸²; Bremer'in, Türkiye'nin Bağdat'taki diplomatik temsilcilerine randevu vermemesi ve son olarak 4 Temmuz'da Süleymaniye'deki Türk Bürosu'na yapılan baskın böylesi bir sonucun çıkacağı konusunda ilk işaretler olarak değerlendirilebilir. Tabii konsey listesi belirlenirken, ABD'li yetkililerin Barzani ve Talabani ile yakın bir dayanışma içinde olduğu da unutulmamalıdır. ABD'nin ITC'yi ve dolayısıyla Türkiye'yi Irak denkleminin dışında tutma politikasıyla birlikte, Kürt grupların ITC'ye dönük vetosunun da burada etkili olduğu anlaşılmaktadır. Böylece, Türkiye'ye karşı ABD-Kürt ittifakı sergilenirken, Süleymaniye'deki "askeri" operasyona, bir de "siyasi" operasyon eklenmişti.⁸³

Irak'ta, GIHK'nın oluşturulmasından sonra Konsey'e kimin başkanlık edeceği tartışmaları başladı. Varılan uzlaşmaya göre; GIHK üyeleri arasından 9 üyeli bir Başkanlık Konseyi seçilmesine, bunun da 5 Şii, 2 Sunni, 2 de Kürt temsilciden oluşmasına karar verildi. 30 Temmuz'daki toplantıda teşkil edilen Başkanlık Konseyi'nde; Şiileri IUK/INC Başkanı Ahmet Çelebi, İİDYK/SCIRI'nin ikinci adamı Abdülaziz el-Hekim, İslamcı Dava Partisi sözcüsü İbrahim el-Caferi, IUA/INA Genel Başkanı İyad el-Allawi ve din adamı Muhammed Bahr el-Ulum; Kürtleri, KDP lideri Mesut Barzani ve KYB lideri Celal Talabani; Sunnileri ise Irak İslamcı Partisi Genel Sekreteri Muhsin Abdülhamid ve Bağımsız Demokratlar Birliği'nden Adnan Paçacı temsil edecekti. Başkanlığın alfabetik sıraya göre birer ay yapılması konusunda uzlaşılmış, ilk başkan da Şii üye İbrahim el-Caferi olmuştu.⁸⁴ Konsey'in tek Türkmen üyesi Songül Çabuk, 9 kişilik çekirdek konseye giremediği için başkanlık asla Türkmenlere geçmeyecekti.

81 Sedat Ergin, "ABD'den Türkiye'ye Türkmen Şoku", *Hürriyet*, 15 Temmuz 2003, s. 22.

82 Bkz. Aydın Beden, "2003 Irak Savaşı Sonrası Musul-Kerkük'te İlk Yerel İdari Düzenin Oluşturulması ve Türkiye", *Türk Yurdu*, 31/291, Kasım 2011, s. 158-159.

83 Ergin, a.g.m., s. 22.

84 "4 Ay Sonra Irak'ın Başında", *Hürriyet*, 31 Temmuz 2003, s. 20; Arı, a.g.e., s. 68-69; Basham, a.g.m., s.12.

Alınan kararların ardından, Bağdat'a gelen 10 binden fazla Türkmen, "barış yürüyüşü" düzenlemiştir. Paul Bremer'in oturduğu binanın önünde toplanan Türkmenler, GIHK'da 3, Başkanlık Konseyi'nde ise 1 Türkmen temsilcinin bulunmasını istemişlerdir. Ayrıca, yaşadıkları bölgelerde, özellikle de Kerkük'te her türlü hakka sahip olmak ve ülkenin üçüncü büyük nüfusunu oluşturdukları için Irak'ta yönetimin yeniden yapılandırılması sürecinden dışlanmamaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Her kesimden Türkmen'in katıldığı Bağdat'taki bu yürüyüşün Irak tarihinde tam katılımlı ilk Türkmen yürüyüşü olduğu da bildirilmektedir.⁸⁵ Bu durum, Türkmenlerdeki demokratik uygulamaların hayata geçirileceği ve Koalisyon Güçlerinin adil bir yönetim organizasyonu kuracakları yönündeki inançlarının artık sona erdiğini göstermektedir. Gerçekten de şu ana kadar Koalisyon Güçlerine karşı hiçbir direniş veya isyan faaliyetinde bulunmayıp, sadece demokratik ve pasif bir şekilde siyasi haklarının kendilerine verilmesini bekleyen Türkmenler, bunun gerçekleşmeyeceğini anladıkları anda yine demokratik bir şekilde ve bütüncül anlamda protesto nitelikli tepkilerini ortaya koymuşlardır. Daha fazla kendilerine yönelik izlenen "dışlama siyaseti"ne kayıtsız kalmadıklarını açık bir şekilde gösteren Türkmenlerin herhangi bir siyasi/ideolojik ayrım gözetmeksizin ve yine herhangi bir şiddet yönemine başvurmaksızın toplu bir şekilde bu gösterileri düzenlemeleri, haklarını bir kez daha Irak'ın en demokratik halkı olarak savunduklarını göstermektedir.

Bu şekilde oluşturulan GIHK, 14 Ağustos 2003 tarihinde alınan 1500 sayılı kararla BM Güvenlik Konseyi tarafından resmen tanındı.⁸⁶

Yeni Irak Kabinesi'nin Kurulması

GIHK, Irak'ın yeni bakanlarını 1 Eylül 2003'te seçerek Saddam sonrası ilk kabinenin oluşturulmasını sağladı. 25 bakandan oluşan kabinenin 2004 seçimlerine kadar görev yapması öngörülüyordu. GIHK'daki etnik ve dini temsil oranının aynı şekilde burada da uygulandığı 25 bakanlıktan 13'ü Şiilere, 5'i Sünnilere, 5'i Kürtlere, 1'i Türkmenlere, 1'i de Hıristiyan/Asurilere verildi. Türkmenleri kabinede temsil eden tek bakan Raşid Mindan Ömer idi.⁸⁷

Türkmen Bakan Ömer'in ABD tarafından daha önce GIHK'ya seçilen Songül Çabuk'un akrabası olduğu ve Ömer'in de tıpkı Çabuk gibi ITC üyesi olmadığı belirtilmiştir.⁸⁸ Diğer taraftan Saddam döneminde bilim ve teknoloji faaliyetleri sadece silah üretimiyle sınırlı olduğundan Türkmen Bakan Raşid M. Ömer'in ne iş yapacağı merak ediliyordu.⁸⁹ GIHK'da olduğu gibi Irak

85 "Türkmenler Yürüdü", *Milliyet*, 7 Ağustos 2003, s. 20; "Türkmenlerin Bağdat Yürüyüşü", *Cumhuriyet*, 7 Ağustos 2003, s. 11.

86 Arı, a.g.e., s. 69-70; "ABD, Ayrı Tasarı Getirmeyecek", *Akşam*, 15 Ağustos 2003, s. 14.

87 "Başbakansız Irak Kabinesi", *Akşam*, 2 Eylül 2003, s. 14; "Irak Kabinesine 5 Kürt Bakan", *Sabah*, 2 Eylül 2003, s. 19.

88 Ayhan Şimşek, "3 Bakanlık İstiyorlar, İTC'den Tepki", *Cumhuriyet*, 2 Eylül 2003, s. 11.

89 "Irak Hükümeti Kuruldu, Türkmen'e Bilim ve Teknoloji Düştü, Ense Bakanlığı", *Hürriyet*, 2

Kabinesi'nde de Türkmenlere etkisini yitirmiş bir bakanlığın verilmiş olması Türkiye'den herhangi bir tepkiyle karşılanmadı.

Türkiye'nin ilgisizliğine karşın ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı, partilerinden hiçbir temsilcinin kabineye alınmadığını, böylece ITC'nin kabineden de dışlanmış olduğunu belirterek ABD'nin tavrını eleştirmiştir. "ITC'den en az 3 bakan kabinede yer almalıydı" diyen Muratlı, kurulan kabinenin meşruluğunun kendileri açısından tartışmalı olduğunu bildirmiştir.⁹⁰ ITC Üyesi Aydın Beyatlı da; "Irak'ın yüzde 13'ünü temsil eden Türkmenlere bir bakanlık verilmesi, adil temsil ilkesine aykırıdır. Aynı nüfusa sahip Kürtler, 5 bakanlık aldı" diyerek mevcut adaletsizliğe dikkat çekmiştir. BM'den Irak'ta sağlıklı bir nüfus sayımı yapmasını isteyen Beyatlı, kabinede nüfus oranlarıyla doğru orantılı bir şekilde temsil edilmeleri gerektiğini savunmuş ve nüfus sayımının ardından temsil oranının yeniden belirlenerek adaletsizliğin ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır.⁹¹

Yine ITC, "Türkmenlere verilen Bakanlık sayısı az, Ömer ise hem yetersiz hem de üyemiz değil" açıklamasında bulunmuştur. Bir başka Cephe yetkilisi de, bu bakanlığın görevlerinin Saddam döneminde silah araştırmalarıyla kısıtlı kaldığını, siyasi hiçbir niteliği olmayan bu makama Ömer'in atanarak bakan yapıldığını, bunun ise hoş karşılanmadığını belirterek, "Geçici Meclis'teki gibi gene dışlandık" demiş ve bu durumu kabul etmeyeceklerini ilan etmiştir. ITC Bağdat Kolu Başkanı Dr. Faruk Abdullah Abdurrahman da, kabinenin açıklandığı gün yaptığı açıklamada, Irak Hükümeti'nde Türkmenlere 1'den fazla bakanlık verilmesi ve Türkmen temsilci sayısının artırılması için Paul Bremer'e bir muhtıra sunduklarını bildirmiştir.⁹²

10 Eylül'de verdiği bir röportajda Songül Çabuk'un da bu duruma itiraz ettiği görülmektedir. Türkmenlere geçici yönetimde bir bakanlık verilmesinin yanlış olduğunu söyleyen Çabuk, Türkiye savaşa katılmadığı için belki Türkmenleri cezalandırıyorlar demektedir. Konuya ilişkin Paul Bremer'le 6 kez görüştüğünü ancak yeterli olmadığını belirten Çabuk, sonucu değiştiremediklerinden, Türkmenlerin artık kendilerine verilen bu Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nı küçümsemek yerine çok çalışması ve önemini artırması gerektiğini ifade etmiştir.⁹³

Sonuç

2003 Irak Savaşı'nda ABD'nin, Türkiye ile Türkmenleri birlikte düşünerek politika ürettiği görülmektedir. 1 Mart Tezkeresi'nden önce diplomatik müzake-

Eylül 2003, s. 18.

90 Şimşek, a.g.m., s.11.

91 "Türkmenler Rahatsız, Kabine Yemin Etti", *Cumhuriyet*, 4 Eylül 2003, s. 11.

92 Şimşir, a.g.e., s. 364.

93 Aslı Aydıntaşbaş, "Bana Şans Verin Yeter", *Sabah*, 10 Eylül 2003, s. 20.

relerde sürekli Türkiye'nin hassasiyetlerine vurgu yapan ABD, bu hassasiyetlerden biri olan Türkmenlere, taleplerinin karşılanması halinde, büyük önem verileceğini belirtmiştir. Savaş öncesinde muhaliflerin yaptığı toplantılarına ITC'yi davet ederek de bunu somut olarak göstermiştir. Toplantılarda ITC'nin Irak Türkmenlerinin temsilcisi konumunda sayılması da yine oldukça önemlidir. Dolayısıyla ABD, Türkiye'yi Koalisyon'a dâhil etmek amacıyla Türkmenleri araçsallaştırmıştır.

Öte taraftan tezkerenin reddi, ABD ile Türkmenler açısından büyük hayal kırıklığı oluşturmuştur. Artık bölgesel müttefik olarak Türkiye'den ziyade Irak'taki Kürt gruplarla iş birliğine giden ABD, Türkmenleri görmezden gelmeye başlamıştır. Kürtlerin ABD'ye desteği ise Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde en üst düzeyde temsil edilmelerini sağlamıştır. Öyle ki GIHK, Başkanlık Konseyi ve Irak Kabinesi'nin oluşum süreçlerinde Kürtlerin lehine, Türkmenlerin aleyhine sonuçlar ortaya çıkmıştır. Böylece savaş esnasında büyük mağduriyetler yaşayan Türkmenler, yeniden yapılandırma kapsamında oluşturulan her türlü mekanizmadan dışlanmış, kilit noktalardaki görevlendirmelerden uzak tutulmuşlardır. ABD'nin, Türkmenleri savaş sırasında ve sonrasında bu kez Türkiye'yi Irak'tan uzak tutmak için kullandığı görülmektedir. Türkmenler baskı altına alınarak, herhangi bir askeri müdahale karşısında durumlarının daha da kötüleşeceği izlenimi verilmiştir. Türkmen kentlerinin yağmalanması, Musul ve Kerkük'teki yerel idarelerin oluşumunda Türkmenlerin geri plana itilmesi ve Irak yönetiminde söz sahibi olacak yönetim mekanizmalarında işlevsiz birer temsilciliğin verilmesi dışında Türkmenlerin soyutlanması buna verilebilecek örneklerdir. Nihayetinde 1 Mart Tezkeresi milat olarak kabul edilirse, Türkmenler tezkere öncesi ödüllendirilen, tezkere sonrası cezalandırılan konumunda olmuşlardır.

GIHK'daki temsil oranının her ne kadar nüfus istatistiklerine göre ayarlandığı iddia edilse de Türkmenler nüfuslarıyla orantılı bir şekilde GIHK'de temsil edilmemişlerdir. Ayrıca temsil oranlarının Batı kaynakları ile Kürt kaynaklarındaki nüfus verilerinin esas alınması suretiyle gerçekleştirildiği görülmektedir. Türk-Türkmen kaynakların verdiği bilgiler gözardı edilmiştir. Söz konusu kaynakların verdiği istatistiklerin gerçeği yansıttığı ve gerçekleştirilen siyasi uygulamaların buna göre uygulandığı düşünülse dahi Türkmenlerin Asurilerden fazla bir nüfusa sahip olması, dolayısıyla tüm resmi organlarda Asurilerden fazla Kürtlerden az temsil hakkı bulundurmaları gerekirdi. Oysa Asurilerle aynı düzeyde temsil hakkı tanındığı görülmektedir. GIHK'daki Türkmen Temsilci Songül Çabuk ise Türkmen halk tarafından Türkmeleri temsil edebilecek düzeyde görülmemiştir.

Sonuçta beklentileri boşa çıkan Türkmenler, artık Türkiye'ye yönelik tutum ve davranışlarını değiştirmeye başlamışlardır. Türkiye ile olan bağlantılarının sürekli kendilerine zarar verdiğini, Türkiye'nin ise istedikleri şekilde ken-

Görüş

Akademik
Bakış

88

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

dilerine destek vermediğini düşündüklerinden, bakışlarını bölgedeki dengele-
re çevirmişler ve daha çok iç dinamiklere göre hareket etme kararı almışlardır.

Türkiye'nin ise savaş sürecinde Irak'a ilişkin üç temel hassasiyeti bu-
lunmaktaydı. İlki, Irak'taki soydaşları olan Türkmenlerin durumu, diğeri Irak'ın
parçalanması ihtimali ve bunun Türkiye'yi etkileme durumu, sonuncusu ise
Türkiye'nin güvenliğini zaafiyete uğratan ve Irak'ın kuzeyindeki terör (PKK) un-
surlarının varlığını sürdürmesi. Türkiye her üç hassasiyeti de gözönünde bu-
lundurarak, ancak bazen içlerinden birine ağırlık vererek savaş süreci ile sonra-
sını yönetmeye çalışmıştır. Lakin söz konusu üç saç ayağından hangisiyle Irak
üzerinde söz sahibi olmaya çalıştıysa sürekli ağırlık merkezini değiştirmesine
sebeup olan gelişmelerle karşılaşmıştır. Zira tezkerenin ardından Türkmenlerin
durumlarının güçlendirilmesi için girişimlerde bulunulduğunda, Musul-Kerkük
bölgesinin Kürt peşmergeler tarafından istilasına, demografik yapısının Türk-
menler aleyhine bozulduğuna şahit olmuştur. Akabinde Türkmenlerin adil bir
şekilde temsil edilmediği GIHK'nın açıklanmasından hemen önce 4 Temmuz
Süleymaniye Baskını gerçekleştirilerek tüm dikkatler bu yöne çekilmiştir. Türk
askerlerinin orada Türkmenler ve terör faaliyetleri için bulundurulduğunun ifa-
de edilmesi üzerine ise sorunun Irak'ta değil Türkiye'de çıkarılan bir genel af
(Topluma Kazandırma Yasası/Eve Dönüş Yasası) ile çözümlenip terörün bitirile-
bileceği izlenimi verilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin Irak'ta varolma sebeple-
ri, aslında ABD ve Koalisyon Güçleri tarafından Türkiye'nin zaafiyetleri olarak
değerlendirilmiş, Türkiye'nin bölgeden çıkarılması için kullanılan argümanlar
olmuştur. Neticede, Irak'ta Türkmen sorunu değil Türkiye'de Kürt sorunu oldu-
ğu psikolojisi oluşturularak Türkiye'nin kendi içine dönmesi sağlanmaya çalı-
şılmıştır.

Kaynaklar

"Geçici Hükümet Konseyi'nin İlk Kararı, Bağdat'ın Düştüğü Gün, Resmi Bayram", *Milliyet*, 14 Tem-
muz 2003, ss.16.

"Kırlı Ortaklık", *Akşam*, 4 Mart 2003, ss.13.

"Üç Türkmen Temsilci Lazım", *Radikal*, 17 Temmuz 2003, ss.11.

"4 Ay Sonra Irak'ın Başında", *Hürriyet*, 31 Temmuz 2003, ss.20.

"ABD Dışişleri Bakanlığı: Kuzey Irak'a Girmeyin", *Milliyet*, 21 Mart 2003, ss.21.

"ABD Irak'ı Kendisi Yönetecek", *Cumhuriyet*, 3 Haziran 2003, ss.9.

"ABD ile 24 Saat Pazarlık", *Cumhuriyet*, 25 Şubat 2003, ss.10.

"ABD, Ayrı Tasarı Getirmeyecek", *Akşam*, 15 Ağustos 2003, ss.14.

"ABD, Irak'ta Geçici Hükümetten Vazgeçti, Adam Çıkmadı", *Hürriyet*, 9 Haziran 2003, ss.18.

"ABD'lilerin Çevirmeniydi", *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 2003, ss.11.

"Ankara, Konseyi Değerlendiriyor", *Akşam*, 18 Temmuz 2003, ss.14.

"Bağdat'ta Beyin Fırtınası", *Radikal*, 29 Nisan 2003, ss.11.

"Barzani ile Talabani Peşmergeleri Birleşti", *Hürriyet*, 4 Mart 2003, ss.18.

"Başbakansız Irak Kabinesi", *Akşam*, 2 Eylül 2003, ss.14.

Görüş

Akademik
Bakış

89

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

- "Başkan Bush Irak'a Yönetici Atadı", *Milliyet*, 7 Mayıs 2003, ss.20.
- "Bölgesel Müdahaleye Engel Olun Çağrısı", *Cumhuriyet*, 27 Şubat 2003, ss.9.
- "Erbil'de Türk Bayrağı Yakıldı", *Cumhuriyet*, 4 Mart 2003, ss.8.
- "Fatura Türkmenlere Çıktı", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2003, ss.10.
- "Halilzad, Kürdistan'ın Kabulünü İstedi", *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2003, ss.10.
- "İKDP Ankara'yı Uyardı: Tek Yanlı Harekât Savaş Yolunu Açar", *Cumhuriyet*, 9 Mart 2003, ss.13.
- "Irak Hükümeti Kuruldu, Türkmen'e Bilim ve Teknoloji Düştü, Ense Bakanlığı", *Hürriyet*, 2 Eylül 2003, ss.18.
- "Irak Kabinesine 5 Kürt Bakan", *Sabah*, 2 Eylül 2003, ss.19.
- "Irak Notları... Türkmenler Songül Çabuk'tan Rahatsız", *Radikal*, 19 Temmuz 2003, ss.11.
- "Irak'a Yetkisiz Hükümet", *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 2003, ss.11.
- "Irak'ta Hükümet Konseyine Onay", *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 2003, ss.11.
- "Irak'ta Tarihi Gün", *Akşam*, 14 Temmuz 2003, ss.16.
- "İlk Siyasi Kıpırtılar", *Radikal*, 13 Temmuz 2003, ss.11.
- "İşte Sonuç Bildirgesi", *Milliyet*, 3 Mart 2003, ss.15.
- "Kuzey Irak'ta İşler Karışık", *Radikal*, 18 Şubat 2003, ss.11.
- "Kuzey Irak'ta Riskli Durum", *Radikal*, 20 Mart 2003, ss.6.
- "Protestolu Zirve", *Akşam*, 16 Nisan 2003, ss.11.
- "Savaş Gemileri Körfez Yolunda, ABD Gemilerini Güneye Kaydırıyor", *Cumhuriyet*, 15 Mart 2003, ss.1,11.
- "Şiilerden Büyük Protesto", *Cumhuriyet*, 16 Nisan 2003, ss.11.
- "Şiilerin Gösterisi Muhalifleri Korkuttu", *Akşam*, 29 Nisan 2003, ss.16.
- "Talabani Arabuluculuk Yapacak", *Cumhuriyet*, 1 Mart 2003, ss.10.
- "Talabani ve Barzani'li Hükümet Konseyi'nde Türkmen Kadın Üye", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2003, ss.34.
- "TSK'dan Başkasına Güvenmeyiz", *Cumhuriyet*, 23 Mart 2003, ss.8.
- "Türk Askerini Engellemeyin", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 2003, ss.1,8.
- "Türkiye, Kimsenin Bekçisi Olmayacak", *Milliyet*, 30 Temmuz 2003, ss.14.
- "Türkmen Cephesi Tepkili", *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 2003, ss.11.
- "Türkmenler 3 Temsilci İstiyor", *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 2003, ss.11.
- "Türkmenler Eşit Kurucu Halk", *Cumhuriyet*, 20 Mart 2003, ss.8.
- "Türkmenler Güvence İstedi", *Milliyet*, 13 Mart 2003, ss.16.
- "Türkmenler Rahatsız, Kabine Yemin Etti", *Cumhuriyet*, 4 Eylül 2003, ss.11.
- "Türkmenler Yürüdü", *Milliyet*, 7 Ağustos 2003, ss.20.
- "Türkmenler'den 'Çekilme' Tehdidi", *Akşam*, 2 Mart 2003, ss.17.
- "Türkmenlerden Beş Şart", *Radikal*, 16 Nisan 2003, ss.11.
- "Türkmenlere Güvence", *Cumhuriyet*, 13 Mart 2003, ss.5.
- "Türkmenlere Temsil Hakkı Alındı", *Radikal*, 19 Mart 2003, ss.5.
- "Türkmenlerin Bağdat Yürüyüşü", *Cumhuriyet*, 7 Ağustos 2003, ss.11.
- "Türkmenlerin Sesi Olacak", *Akşam*, 17 Temmuz 2003, ss.14.
- "Türkmenlerin Temsili Sorun", *Radikal*, 18 Temmuz 2003, ss.11.
- "Uzlaşılın Noktalar", *Milliyet*, 20 Mart 2003, ss.16;
- "Washington: Türkiye Tek Başına Hareket Edemez", *Sabah*, 21 Mart 2003, ss.5.

Görsel

Akademik
Bakış

90

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân* (çev. Mustafa Fayda), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

ARI Tayyar, *Irak, İran, ABD ve Petrol*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

AYCAN İrfan, "Emeviler Dönemi Sonuna Kadar Müslüman Arapların Türklerle İlk Münasebetleri", *Türkler*, c.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.317-323.

AYDINTAŞBAŞ Aslı, "Ankara, Bana Şans Tanısın", *Sabah*, 10 Eylül 2003, ss.20.

AYDINTAŞBAŞ Aslı, "Bana Şans Verin Yeter", *Sabah*, 10 Eylül 2003, ss.20.

BALBAY Mustafa, "Irak'ta Tam Demokrasiye Etnik Geçiş!", *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 2003, ss.1.8.

BALBAY Mustafa, "Zaferi Korumak, Kazanmaktan Zordur!", *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 2003, ss.1.8.

BALIKÇI Faruk vd., "Ata'ya Saygıdan Bayrak Yakmaya", *Hürriyet*, 4 Mart 2003, ss.18;

BASHAM Patrick, "Can Iraq Be Democratic?", *Policy Analysis*, No 505, 5 January 2004, ss.1-28.

BEDEN Aydın, "2003 Irak Savaşı Sonrası Musul-Kerkük'te İlk Yerel İdari Düzenin Oluşturulması ve Türkiye", *Türk Yurdu*, 31/291, Kasım 2011, ss.154-160.

BEDEN Aydın, *Türk Basınına Göre Türkiye-İrak İlişkilerinde Türkmenler (1926-2001)*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2011 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BENSAHEL Nara et al., *After Saddam: Prewar Planning and the Occupation of Iraq*, Rand Publishing, Santa Monica, CA, 2008.

BİLÂ Fikret, "Ankara'nın Beklentileri", *Milliyet*, 19 Temmuz 2003, ss.14.

BİLÂ Fikret, "Gezinin Bilançosu", *Milliyet*, 18 Ocak 2002, ss.14.

BİLÂ Fikret, "Gül: NATO Bağı Kurulabilir", *Milliyet*, 29 Temmuz 2003, ss.14.

BİLÂ Fikret, *Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004.

BÖLÜKBAŞI Deniz, *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008.

BYMAN Daniel, "Constructing a Democratic Iraq: Challenges and Opportunities", *International Security*, 28/1, Summer 2003, ss.47-78.

CEMAL Hasan, "Kerkük'te Hayal Kırıklığı, Türk Askerini Bekledik, Gelmedi", *Milliyet*, 13 Mayıs 2003, ss.1.17.

ÇAKİRÖZER Utku, "Ayaklanmaya Kalkanı Vururuz", *Milliyet*, ss.1.16.

ÇAKİRÖZER Utku, "Son Dakika Türkmen Golü", *Milliyet*, 20 Mart 2003, ss.16.

ÇAKO Gökay, "Yönetim Pazarlığı", *Akşam*, 18 Şubat 2003, ss.14.

ÇONGAR Yasemin, "Washington'a Soğuk Duş", *Milliyet*, 2 Mart 2003, ss.21.

DAWISHA Aaded, "The Prospects for Democracy in Iraq: Challenges and Opportunities", *Third World Quarterly*, 26 (4/5), 2005, ss.723-737.

DEMİRTAŞ Erkan ve ŞİMŞEK Ayhan, "Bush'tan K.Irak Güvencesi", *Cumhuriyet*, 15 Mart 2003, ss.5.

DURUKAN Namık, "Halilzad'dan Türkmenler'e Destek Sözü", *Milliyet*, 3 Mart 2003, ss.15.

DURUKAN Namık, "Kuzey Irak'ta Çirkin Gösteri", *Milliyet*, 4 Mart 2003, ss.17.

ELEVLİ Nevsal, "Yeni Irak, Türkmen'siz", *Milliyet*, 18 Aralık 2002, ss.19.

ERGİN Sedat, "ABD'den Türkiye'ye Türkmen Şoku", *Hürriyet*, 15 Temmuz 2003, ss.22.

ERKMEN Serhat, "İç Etkenler Açısından Irak'ın Geleceği", *Irak Krizi (2002-2003)*, (Der. Ümit Özdağ vd.), ASAM Yayınları, Ankara, 2003, ss.3-20.

ERTUĞRUL Ümit, *Ortadoğu'nun Yeniden Yapılanması ile Irak'ın İşgali Ekseninde Irak Türkleri ve Türkiye*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.

GÜVEN Erdal, "?", *Radikal*, 2 Mart 2003, ss.8;

HASAN Mazin, "Dünden Bu Güne Irak Türkmenleri", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Gazi

Akademik
Bakış

91

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021

- JABAR Faleh A., "The Worldly Roots of Religiosity in Post-Saddam Iraq", *Middle East Report*, 227, Summer 2003, s.12-18.
- JERVIS Robert, "Understanding the Bush Doctrine", *Political Science Quarterly*, 118/3, Fall 2003, ss.365-388.
- KIRMANJ Sherko, *Identity and Nation in Iraq*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2013.
- NAZİR Muntazra, "Democracy, Islam and Insurgency in Iraq", *Pakistan Horizon*, 59/3, July 2006, ss.47-65.
- OĞUZLU Tarik H., "Endangered community: the Turkoman Identity in Iraq", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 24/2, October 2004, ss.309-325.
- PETROSİAN Vahram, "The Iraqi Turkomans and Turkey", *Iran & the Caucasus*, 7 (1/2), 2003, ss.279-308.
- PİRİNÇÇİ Ferhat, "2003 Savaşı Sonrası Süreçte Irak'ta Siyasi Yapılanma", *İkinci Orta Doğu Semineri Düinden Bugüne Irak (Elazığ 27-29 Mayıs 2004) Bildiriler II*, (Edit. Mustafa Öztürk ve Enver Konukçu), Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ, 2006, ss.481-509.
- SAATÇI Suphi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, İstanbul, 1996.
- SİNKAYA Bayram, "II.Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetimin Yeniden Tesisi", *II.Körfez Savaşı* (Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin), Platin Yayınları, Ankara, 2006, ss.381-404.
- STRAKES Jason E., "Current Political Complexities of the Iraqi Turkmen", *Iran & the Caucasus*, 13/2, 2009, ss.365-382.
- ŞIK Ahmet, "Muhالیf Bildiğini Okudu", *Radikal*, 3 Mart 2003, ss.11.
- ŞIK Ahmet, "Türkiye'ye Büyük Protesto", *Radikal*, 4 Mart 2003, ss.10;
- ŞİMŞEK Ayhan, "3 Bakanlık İstiyorlar, İTC'den Tepki", *Cumhuriyet*, 2 Eylül 2003, ss.11.
- ŞİMŞEK Ayhan, "Türkmenler Korunma İstedi", *Cumhuriyet*, 6 Mart 2003, ss.5;
- ŞİMŞİR Bilâl N., *Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.
- TINÇ Ferai, "Türkmenlere Son An Oyunu", *Hürriyet*, 15 Eylül 2003, ss.18.
- YALAZAN Ateş vd., "Başkanlık Konseyi'ne Türkmenleri Almadılar", *Hürriyet*, 1 Mart 2003, ss.17.
- YETKİN Murat, *Tezkere Irak Krizinin Gerçek Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- YEZDANI İpek, "Kemal Bayatlı: Türkiye Bizi Himaye Etsin", *Cumhuriyet*, 22 Mart 2003, ss.6.
- ZABCI Faruk, "Devrik Saddam Bayramı", *Hürriyet*, 14 Temmuz 2003, ss.34.
- ZABCI Faruk, "Kim Bu Türkmen", *Hürriyet*, 16 Temmuz 2003, ss.18.
- ZABCI Faruk, "Türk Askerleri İçin Onunla Görüştüm", *Hürriyet*, 23 Temmuz 2003, ss.21.
- ZEYREK Deniz, "Kuzey Irak'ta Riskli Durum", *Radikal*, 20 Mart 2003, ss.6.

Extended Abstract

The attacks of September 11 (2001) acted as an important breaking point in US foreign policy. Because, the US administration first adopted the doctrine of "preventive war" in order to find the terrorist elements that carried out these attacks and put an end to their activities. Then followed a military intervention against Afghanistan. In January 2002, the USA declared that some countries with weapons of mass destruction would be regarded as the axis of evil, targeting these governments with links to terrorist organizations. As a matter of fact, Iraq was one of these states and with the support of Iraqi opposition groups and other coalition forces an operation of "emancipation" which aimed at "regime shift" was carried out. Thus, the Iraqi Saddam administration was overthrown and the process of reconstruction of Iraq began.

In the 2003 Iraq war the US and Coalition Forces acted together with opposition groups, instead of with Turkey, which had decided not to become involved in the war. However, one of the

opposition groups were the Turkmen and they continued to be a factor taken into account during the period of continuous negotiations between the USA and Turkey, although they began to be ignored after the March 1 Motion rejection. One of the most important indicators of this was the Interim Iraqi Governing Council (IGC), which was formed after the war. During the formation of this council and the first cabinet of Iraq, the Turkmen were neither represented in proportion to their populations, nor were they brought into positions where they would be effective in terms of the administration. Within this context, the situation, attitude and behavior of the Iraqi Turkmen are the main topics to be examined prior to 2003 Iraq War, during the war and during the reconstruction of Iraq, employing the Turkish press and related sources. In this context, events such as the London, Selahattin, Ankara, Nasiriye and Baghdad Meetings, the IGC and the formation of the Iraqi Cabinet are here evaluated in relation to the Turkmen.

Görüş

Akademik
Bakış

93

Cilt 14
Sayı 28
Yaz 2021